

SPORAZUM O STABILIZACIJI I PRIDRUŽIVANJU
IZMEĐU EUROPSKIH ZAJEDNICA I NJIHOVIH
DRŽAVA ČLANICA, S JEDNE STRANE,
I BOSNE I HERCEGOVINE, S DRUGE STRANE

KRALJEVINA BELGIJA,
REPUBLIKA BUGARSKA,
ČEŠKA REPUBLIKA,
KRALJEVINA DANSKA,
SAVEZNA REPUBLIKA NJEMAČKA,
REPUBLIKA ESTONIJA,
GRČKA REPUBLIKA,
KRALJEVINA ŠPANJOLSKA,
REPUBLIKA FRANCUSKA,
REPUBLIKA IRSKA,
REPUBLIKA ITALIJA,
REPUBLIKA CIPAR,
REPUBLIKA LETONIJA,
REPUBLIKA LITVA,
LUKSEMBURŠKO VELIKO VOJVODSTVO,
REPUBLIKA MAĐARSKA,
REPUBLIKA MALTA,
NIZOZEMSKA KRALJEVINA,
REPUBLIKA AUSTRIJA,
REPUBLIKA POLJSKA,
REPUBLIKA PORTUGAL,
RUMUNJSKA,

REPUBLIKA SLOVENIJA,

SLOVAČKA REPUBLIKA,

REPUBLIKA FINSKA,

KRALJEVINA ŠVEDSKA,

UJEDINJENA KRALJEVINA VELIKE BRITANIJE I SJEVERNE IRSKE,

ugovorne stranke Ugovora o osnivanju Europske zajednice i Ugovora o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju te Ugovora o Europskoj uniji (u daljnjem tekstu: „države članice“) i

EUROPSKA ZAJEDNICA i EUROPSKA ZAJEDNICA ZA ATOMSKU ENERGIJU,

u daljnjem tekstu „Zajednica“,

s jedne strane i

BOSNA I HERCEGOVINA,

s druge strane,

u daljem tekstu: „stranke“

UZIMAJUĆI U OBZIR jake veze između stranaka i zajedničke im vrijednosti, njihovu želju za jačanjem tih veza i uspostavom bliskog i trajnog odnosa utemeljenoga na uzajamnosti i obostranom interesu, što bi Bosni i Hercegovini trebalo omogućiti daljnje jačanje i širenje odnosa sa Zajednicom;

UZIMAJUĆI U OBZIR važnost ovoga Sporazuma u okviru Procesu stabilizacije i pridruživanja sa zemljama jugoistočne Europe radi uspostave i učvršćivanja stabilnog europskog poretka utemeljenoga na suradnji, kojemu je Europska unija glavno uporište te u sklopu Pakta stabilnosti;

UZIMAJUĆI U OBZIR spremnost Europske unije da u najvećoj mogućoj mjeri integrira Bosnu i Hercegovinu u političke i gospodarske tijekove Europe te njezin status potencijalnog kandidata za članstvo u Europskoj uniji na temelju Ugovora o Europskoj uniji (u daljnjem tekstu: „Ugovor o EU“) i ispunjenje kriterija koje je Europsko vijeće utvrdilo u lipnju 1993. godine, kao i uvjete Procesu stabilizacije i pridruživanja, što ovisi o uspješnoj provedbi ovoga Sporazuma, osobito glede regionalne suradnje;

UZIMAJUĆI U OBZIR Europsko partnerstvo s Bosnom i Hercegovinom, koje utvrđuje prioritete djelovanja radi podržavanja napora zemlje u približavanju Europskoj uniji;

UZIMAJUĆI U OBZIR opredjeljenje stranaka da svim sredstvima pridonese političkoj, gospodarskoj i institucionalnoj stabilizaciji u Bosni i Hercegovini i regiji razvojem civilnoga društva i demokratizacijom, izgradnjom institucija i reformom javne uprave, trgovinskom integracijom u regiji te unapređenjem gospodarske suradnje, kao i suradnjom u brojnim područjima, uključujući pravosuđe i unutarnje poslove te jačanjem nacionalne i regionalne sigurnosti;

UZIMAJUĆI U OBZIR opredjeljenje stranaka za povećanjem političkih i gospodarskih sloboda kao temelja ovoga Sporazuma te njihovo opredjeljenje za poštovanje ljudskih prava i vladavine prava, uključujući i prava pripadnika nacionalnih manjina te demokratskih načela ostvarenih kroz višestranački sustav sa slobodnim i poštenim izborima;

UZIMAJUĆI U OBZIR opredjeljenje stranaka za potpunu provedbu svih načela i odredaba Povelje Ujedinjenih naroda i Organizacije za europsku sigurnost i suradnju, osobito onih sadržanih u Završnom aktu Konferencije o sigurnosti i suradnji u Europi (u daljnjem tekstu: „Helsinški završni akt“), u zaključnim dokumentima Madridske i Bečke konferencije te u Pariškoj povelji za novu Europu, kao i ispunjavanje obveza iz Daytonskog/Pariškog sporazuma i Pakta stabilnosti za Jugoistočnu Europu, a radi doprinosa regionalnoj stabilnosti i suradnji među zemljama regije;

UZIMAJUĆI U OBZIR opredjeljenje stranaka za načela slobodnoga tržišnog gospodarstva i spremnost Zajednice da doprinese gospodarskim reformama u Bosni i Hercegovini, kao i opredjeljenje stranaka za načela održiva razvoja;

UZIMAJUĆI U OBZIR opredjeljenje stranaka za slobodnu trgovinu u skladu s pravima i obvezama koje proizlaze iz članstva u WTO-u te njihovu primjenu na transparentan i nediskriminatoran način;

UZIMAJUĆI U OBZIR želju stranaka da dalje razvijaju redoviti politički dijalog o bilateralnim i međunarodnim pitanjima od zajedničkoga interesa, uključujući regionalne aspekte, uzimajući u obzir Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku (ZVSP) Europske unije;

UZIMAJUĆI U OBZIR opredjeljenje stranaka za borbu protiv organiziranog kriminala i jačanje suradnje u borbi protiv terorizma, na temelju Deklaracije Europske konferencije od 20. listopada 2001;

UVJERENE da će Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (u daljnjem tekstu: „ovaj Sporazum“) stvoriti novo ozračje za gospodarske odnose između njih, a prije svega za razvoj trgovine i ulaganja, što su presudni čimbenici za restrukturiranje i osuvremenjivanje gospodarstva Bosne i Hercegovine;

IMAJUĆI na umu opredjeljenje Bosne i Hercegovine za usklađivanjem zakonodavstva u relevantnim područjima sa zakonodavstvom Zajednice te za njegovom učinkovitom provedbom;

IMAJUĆI U VIDU volju Zajednice da pruži odlučnu potporu provedbi reformi te da u tom nastojanju rabi sve raspoložive instrumente suradnje, kao i tehničke, financijske i gospodarske pomoći na sveobuhvatnoj, indikativnoj i višegodišnjoj osnovi;

POTVRĐUJUĆI da će odredbe ovoga Sporazuma iz Dijela III., Glave IV. Ugovora o osnivanju Europske zajednice (u daljnjem tekstu: „Ugovor o EZ“) obvezivati Ujedinjenu Kraljevinu i Irsku kao posebne ugovorne stranke, a ne kao države članice Zajednice, sve dok Ujedinjena Kraljevina ili Irska (ovisno o slučaju) ne obavijesti Bosnu i Hercegovinu da je preuzela obvezu kao dio Zajednice u skladu s Protokolom o položaju Ujedinjene Kraljevine i Irske uz Ugovor o EU i Ugovor o EZ. Isto vrijedi i za Dansku, u skladu s Protokolom dodanim uz te ugovore o položaju Danske;

PODSJEĆAJUĆI na Zagrebački sastanak na vrhu, koji je pozvao na daljnje jačanje odnosa između država obuhvaćenih Procesom stabilizacije i pridruživanja i Europske unije te na pojačanu regionalnu suradnju;

PODSJEĆAJUĆI da je Solunski sastanak na vrhu ojačao proces stabilizacije i pridruživanja kao okvir politike za odnose Europske unije sa zemljama zapadnoga Balkana te naglasio perspektivu njihova integriranja u Europsku uniju na temelju njihova napretka u procesu reformi i pojedinačnih postignuća;

PODSJEĆAJUĆI na potpisivanje Srednjoeuropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA) 19. prosinca 2006. u Bukureštu, kao sredstva za razvijanje sposobnosti regije da privuče ulaganja i poboljša izgleda za njezino integriranje u globalno gospodarstvo;

SPORAZUMJELE SU SE KAKO SLIJEDI:

ČLANAK 1.

1. Ovime se uspostavlja pridruživanje između Zajednice i njezinih država članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, s druge strane.
2. Ciljevi ovoga pridruživanja su:
 - (a) poduprijeti napore Bosne i Hercegovine u jačanju demokracije i vladavine prava;
 - (b) pridonijeti političkoj, gospodarskoj i institucionalnoj stabilnosti u Bosni i Hercegovini te stabilizaciji u regiji;
 - (c) pružiti prikladan okvir za politički dijalog koji omogućuje razvoj bliskih političkih odnosa između stranaka;
 - (d) poduprijeti napore Bosne i Hercegovine u razvijanju gospodarske i međunarodne suradnje, među ostalima, i usklađivanjem njezina zakonodavstva sa zakonodavstvom Zajednice;
 - (e) poduprijeti nastojanja Bosne i Hercegovine da završi prijelaz u funkcionalno tržišno gospodarstvo;
 - (f) promicati skladne gospodarske odnose i postupno razvijati područje slobodne trgovine između Zajednice i Bosne i Hercegovine;
 - (g) razvijati regionalnu suradnju u svim područjima obuhvaćenim ovim Sporazumom.

GLAVA I.

OPĆA NAČELA

ČLANAK 2.

Poštovanje demokratskih načela i ljudskih prava, proglašanih u Općoj deklaraciji o ljudskim pravima i definiranih u Europskoj konvenciji o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda, Helsinškom završnom aktu i Pariškoj povelji za novu Europu, poštovanje načela međunarodnoga prava, uključujući punu suradnju s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju, te vladavine prava i načela tržišnoga gospodarstva, u skladu s Dokumentom Bonske konferencije o gospodarskoj suradnji Konferencije o europskoj sigurnosti i suradnji (KESS), temelj su unutarnje i vanjske politike stranaka te čine bitne dijelove ovoga Sporazuma.

ČLANAK 3.

Borba protiv širenja oružja za masovno uništenje (u daljem tekstu: „OMU“) i načina njegove isporuke bitni je dio ovoga Sporazuma.

ČLANAK 4.

Stranke ponovno potvrđuju važnost koju pridaju ispunjavanju međunarodnih obveza, osobito potpunoj suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju.

ČLANAK 5.

Međunarodni i regionalni mir i stabilnost, razvoj dobrosusjedskih odnosa i poštovanje ljudskih i manjinskih prava od suštinskog su značenja za proces stabilizacije i pridruživanja. Sklapanje i provedba ovoga Sporazuma ovisi o uvjetima utvrđenim u procesu stabilizacije i pridruživanja i temelje se na individualnim zaslugama Bosne i Hercegovine.

ČLANAK 6.

Bosna i Hercegovina opredijeljena je za nastavak i jačanje suradnje i dobrosusjedskih odnosa s drugim zemljama regije, uključujući i odgovarajuću razinu uzajamnih ustupaka glede kretanja osoba, robe, kapitala i usluga te razvoj projekata od zajedničkoga interesa, osobito onih koji se odnose na borbu protiv organiziranog kriminala, korupcije, pranja novca, protuzakonitih migracija i trgovine, uključujući poglavito trgovinu ljudima, malokalibarskim oružjem i lakim naoružanjem te nedopuštenim drogama. To je opredjeljenje ključni čimbenik u razvoju odnosa i suradnje između Zajednice i Bosne i Hercegovine i time pridonosi regionalnoj stabilnosti.

ČLANAK 7.

Stranke ponovno potvrđuju važnost koju pridaju borbi protiv terorizma i provedbi međunarodnih obveza u ovome području.

ČLANAK 8.

Pridruživanje će se provoditi postupno i bit će u potpunosti ostvareno u prijelaznom razdoblju od najviše šest godina.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje, osnovano u skladu s člankom 115, redovito će provjeravati, u pravilu jednom godišnje, način na koji Bosna i Hercegovina provodi ovaj Sporazum te usvaja i provodi zakonodavne, administrativne, institucionalne i gospodarske reforme. Ta će se provjera odvijati u duhu Preambule te u skladu s općim načelima ovoga Sporazuma. Na odgovarajući će način uzimati u obzir prioritete utvrđene Europskim partnerstvom relevantne za ovaj Sporazum i biti usklađena s mehanizmima utvrđenim procesom stabilizacije i pridruživanja, osobito s Izvješćem o napretku u procesu stabilizacije i pridruživanja.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje će na temelju ove provjere davati preporuke i može donositi odluke. Ako provjerom budu uočene određene teškoće, mogu se uputiti mehanizmi za rješavanje sporova uspostavljeni ovim Sporazumom.

Puno pridruživanje ostvarivat će se postupno. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje će, najkasnije treće godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma, temeljito provjeriti primjenu ovoga Sporazuma. Temeljem te provjere, Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje će procijeniti napredak koji je Bosna i Hercegovina postigla te može donijeti odluke kojima će se voditi u sljedećim fazama pridruživanja.

Navedena provjera neće se primjenjivati na slobodno kretanje robe, za što je predviđen poseban raspored u Glavi IV.

ČLANAK 9.

Ovaj Sporazum mora u cijelosti biti usklađen i provoditi se u skladu s relevantnim odredbama WTO-a, osobito s člankom XXIV. Općeg sporazuma o carinama i trgovini iz 1994. (GATT 1994.) i članku V. Općeg sporazuma o trgovini uslugama (GATS).

GLAVA II.
POLITIČKI DIJALOG

ČLANAK 10.

1. Stranke će dalje razvijati međusobni politički dijalog u smislu ovoga Sporazuma. Njime će se pratiti i jačati bliski odnosi između Europske unije i Bosne i Hercegovine te pridonositi uspostavi bliskih veza solidarnosti i novih oblika suradnje između stranaka.

2. Političkim se dijalogom osobito unapređuje:

- (a) puna integracija Bosne i Hercegovine u zajednicu demokratskih država i postupno približavanje Europskoj uniji;
- (b) sve veće približavanje stavova stranaka o međunarodnim pitanjima, uključujući pitanja u vezi sa ZVSP-om uz razmjenu informacija prema potrebi, osobito o pitanjima koja bi mogla imati bitan utjecaj na stranke;
- (c) regionalna suradnja i razvoj dobrosusjedskih odnosa;
- (d) zajednički pogledi na sigurnost i stabilnost u Europi, uključujući suradnju u područjima obuhvaćenim ZVSP-om Europske unije.

3. Stranke smatraju da je širenje oružja za masovno uništenje i sredstava njihove dostave državnim i nedržavnim akterima jedna od najozbiljnijih prijetnji međunarodnoj stabilnosti i sigurnosti. Stranke su stoga suglasne da će surađivati i pridonositi borbi protiv širenja oružja za masovno uništenje te sredstava njegove dostave dosljednim ispunjavanjem svojih postojećih obveza koje proizlaze iz međunarodnih ugovora i sporazuma o razoružanju i neširenju, kao i drugih relevantnih međunarodnih obveza, i njihovom provedbom na državnoj razini. Stranke su suglasne da ova odredba čini bitni dio ovoga Sporazuma i bude dijelom političkoga dijaloga koji će pratiti i konsolidirati ove dijelove.

Stranke su nadalje suglasne da će surađivati i pridonositi suprotstavljanju širenja oružja za masovno uništenje i sredstava njegove dostave:

- (a) poduzimanjem koraka za potpisivanje, ratificiranje ili pristupanje, ovisno o prilikama te punom provedbom svih drugih relevantnih međunarodnih instrumenata;
- (b) uspostavom djelotvornog sustava državne kontrole izvoza, kojim se kontrolira izvoz i provoz robe srodne oružju za masovno uništenje, uključujući kontrolu krajnjeg korištenja tehnologija dvostruke namjene, i sadrži djelotvorne sankcije za kršenje kontrole izvoza.

Politički se dijalog o ovome pitanju može odvijati na regionalnoj osnovi.

ČLANAK 11.

1. Politički se dijalog odvija prvenstveno unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje, koje ima opću nadležnost za svako pitanje što bi ga stranke željele pred njega iznijeti.

2. Na zahtjev stranaka, politički se dijalog može odvijati i u sljedećim oblicima:

- (a) kada je potrebno, na sastancima visokih dužnosnika Bosne i Hercegovine s jedne, i Predsjedništva Vijeća Europske unije, glavnog tajnika/visokog predstavnika za Zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku i Komisije Europskih zajednica (u daljnjem tekstu: Europska komisija) s druge strane;
- (b) služeći se u najvećoj mjeri svim diplomatskim kanalima između stranaka, uključujući i odgovarajuće kontakte u trećim zemljama i u Ujedinjenim narodima, u Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju, u Vijeću Europe i u drugim međunarodnim tijelima;
- (c) svim drugim sredstvima koja mogu korisno pridonijeti učvršćivanju, razvoju i jačanju toga dijaloga, uključujući i ona utvrđena u Solunskoj agendi, usvojenoj Zaključcima Europskog vijeća u Solunu 19. i 20. lipnja 2003.

ČLANAK 12.

Politički se dijalog na parlamentarnoj razini odvija unutar Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje, uspostavljenog u skladu s člankom 121.

ČLANAK 13.

Politički se dijalog može odvijati u multilateralnom okviru te kao regionalni dijalog u kojem sudjeluju ostale zemlje regije, uključujući i dijalog unutar Foruma EU - Zapadni Balkan.

GLAVA III.

REGIONALNA SURADNJA

ČLANAK 14.

U skladu sa svojim opredjeljenjem za međunarodni i regionalni mir i stabilnost te za razvoj dobrosusjedskih odnosa, Bosna i Hercegovina aktivno će promicati regionalnu suradnju. Programi pomoći Zajednice mogu podupirati regionalne ili prekogranične projekte.

Uvijek kada Bosna i Hercegovina namjerava jačati suradnju s nekom zemljom navedenom u čl. 15., 16. i 17, o tome će obavijestiti i konzultirati se sa Zajednicom i njezinim državama članicama, u skladu s odredbama utvrđenim u Glavi X.

Bosna i Hercegovina u cijelosti će provoditi postojeće bilateralne sporazume o slobodnoj trgovini o kojima je pregovarano u skladu s Memorandumom o razumijevanju o liberalizaciji trgovine i trgovinskim olakšicama, koji je Bosna i Hercegovina potpisala u Bruxellesu 27. lipnja 2001, i sa Srednjoeuropskim sporazumom o slobodnoj trgovini, koji je potpisan u Bukureštu 19. prosinca 2006.

ČLANAK 15.

Suradnja s drugim zemljama

koje su potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju

Nakon potpisivanja ovoga Sporazuma, Bosna i Hercegovina započet će pregovore sa zemljama koje su već potpisale Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju radi sklapanja bilateralnih ugovora o regionalnoj suradnji čiji je cilj povećanje opsega suradnje između tih zemalja.

Glavni elementi tih ugovora bit će:

- (a) politički dijalog;
- (b) uspostava područja slobodne trgovine, u skladu s odgovarajućim odredbama WTO-a;
- (c) uzajamni ustupci glede kretanja radnika, poslovnoga nastana, pružanja usluga, tekućih plaćanja i kretanja kapitala te drugih politika u vezi s kretanjem osoba na razini predviđenoj ovim Sporazumom;
- (d) odredbe o suradnji u drugim područjima, bez obzira jesu li obuhvaćena ovim Sporazumom ili ne, osobito u području pravosuđa i unutarnjih poslova.

Prema potrebi, ti će ugovori sadržavati odredbe o uspostavi potrebnih institucionalnih mehanizama.

Ti će se ugovori sklapati u roku od dvije godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma. Spremnost Bosne i Hercegovine da sklopi takve ugovore bit će uvjetom daljnjeg razvoja odnosa između Europske unije i Bosne i Hercegovine.

Bosna i Hercegovina pokrenut će slične pregovore s ostalim zemljama regije kada te zemlje potpišu Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju.

ČLANAK 16.

Suradnja s ostalim zemljama obuhvaćenim procesom stabilizacije i pridruživanja

Bosna i Hercegovina nastaviti će regionalnu suradnju s ostalim zemljama koje su obuhvaćene procesom stabilizacije i pridruživanja u nekim ili u svim područjima suradnje obuhvaćenim ovim Sporazumom, osobito u onima koja su od obostranoga interesa. Ta će suradnja uvijek biti sukladna načelima i ciljevima ovoga Sporazuma.

ČLANAK 17.

Suradnja sa zemljama kandidatkinjama za pristup Europskoj uniji koje nisu obuhvaćene procesom stabilizacije i pridruživanja

1. Bosna i Hercegovina treba jačati suradnju i sklopiti ugovor o regionalnoj suradnji sa svakom zemljom kandidatkinjom za pristup Europskoj uniji koja nije obuhvaćena procesom stabilizacije i pridruživanja u bilo kojem području suradnje obuhvaćenom ovim Sporazumom. Cilj takvoga ugovora trebalo bi biti postupno usklađivanje bilateralnih odnosa između Bosne i Hercegovine i te zemlje, s odgovarajućim segmentom odnosa između Zajednice i njezinih država članica i te zemlje.
2. Prije isteka prijelaznog razdoblja iz članka 18.(1), Bosna i Hercegovina će s Turskom, koja je uspostavila carinsku uniju sa Zajednicom, na obostrano korisnoj osnovi sklopiti sporazum o uspostavi područja slobodne trgovine, u skladu s člankom XXIV. GATT-a 1994, te o liberalizaciji poslovnoga nastana i pružanja usluga između njih, na razini primjerenoj ovome Sporazumu, u skladu s člankom V. GATS-a.

GLAVA IV.

SLOBODNO KRETANJE ROBE

ČLANAK 18.

1. Zajednica i Bosna i Hercegovina će tijekom razdoblja od najviše pet godina, počevši od stupanja na snagu ovoga Sporazuma, u skladu s odredbama ovoga Sporazuma i odredbama GATT-a 1994. i WTO-a, postupno uspostaviti područje slobodne trgovine. Pri tome će uzeti u obzir posebne uvjete utvrđene u daljnjem tekstu.

2. U razvrstavanju robe u trgovini između stranaka primjenjivat će se Kombinirana nomenklatura.

3. U svrhu ovoga Sporazuma, carine i pristojbe s jednakim učinkom kao carine uključuju svaku dažbinu ili pristojbu bilo koje vrste koja je nametnuta za uvoz ili izvoz robe, uključujući svaki oblik dodane dažbine ili pristojbe za takav uvoz ili izvoz, ali ne uključuju bilo koje:

- (a) pristojbe jednake unutarnjem porezu utvrđenom u skladu s odredbama članka III. stavak 2. GATT-a 1994.,
- (b) antidampinške ili kompenzacijske mjere,
- (c) naknade ili pristojbe razmjerne troškovima pružene usluge.

4. Osnovna carina za svaki proizvod na koju će se primjenjivati uzastopna sniženja carina, utvrđena ovim Sporazumom, bit će:

- (a) Zajednička carinska tarifa Zajednice uvedena u skladu s Uredbom Vijeća (EEZ) br. 2658/87¹ koja se stvarno primjenjuje *erga omnes* na dan potpisivanja ovoga Sporazuma,
- (b) Carinska tarifa Bosne i Hercegovine za 2005. godinu, koja je u primjeni².

5. Snižene carine koje će primjenjivati Bosna i Hercegovina, obračunate kako je utvrđeno ovim Sporazumom, zaokruživat će se na najbliže decimalne brojeve prema uobičajenim aritmetičkim načelima. U tom smislu, svi brojevi manji od 5 nakon prvog decimalnog mjesta bit će zaokruženi na najbliži niži decimalni broj, i svi brojevi veći od 5 (uključujući i 5) nakon prvog decimalnog mjesta bit će zaokruženi na najbliži viši decimalni broj.

6. Ako se nakon potpisivanja ovoga Sporazuma primijeni bilo kakvo sniženje carina na *erga omnes* osnovi, osobito sniženja koja proizilaze iz:

- (a) pregovora o carinama u WTO-u, ili
- (b) ukoliko Bosna i Hercegovina pristupi WTO-u, ili
- (c) naknadnih sniženja nakon što Bosna i Hercegovina pristupi WTO-u,

te će snižene carine zamijeniti osnovnu carinu navedenu u stavku 4. od dana od kojeg se

¹ Uredba Vijeća (EEZ) broj: 2658/87 („Sl.g.l.L“, broj: 256, 7.9.1987, str. 1), kako se dopunjuje.

² „Službeni glasnik BiH“, broj: 58/04 od 22. 12. 2004.

primjenjuju takva sniženja.

7. Zajednica i Bosna i Hercegovina obavještavat će jedna drugu o svojim osnovnim carinama i svakoj njihovoj promjeni.

POGLAVLJE I.

INDUSTRIJSKI PROIZVODI

ČLANAK 19.

Definicija

1. Odredbe ovoga Poglavlja primjenjivat će se na proizvode podrijetlom iz Zajednice ili iz Bosne i Hercegovine navedene u poglavljima od 25. do 97. Kombinirane nomenklature, izuzev proizvoda navedenih u Dodatku I. § I. (ii) Sporazuma o poljoprivredi WTO-a.
2. Stranke će trgovati proizvodima obuhvaćenim Ugovorom o osnivanju Europske zajednice za atomsku energiju u skladu s odredbama toga Ugovora.

ČLANAK 20.

Ustupci Zajednice za industrijske proizvode

1. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma ukidaju se carine na uvoz u Zajednicu industrijskih proizvoda podrijetlom iz Bosne i Hercegovine i pristojbe s jednakim učinkom.
2. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma ukidaju se količinska ograničenja na uvoz u Zajednicu industrijskih proizvoda podrijetlom iz Bosne i Hercegovine i mjere s jednakim učinkom.

ČLANAK 21.

Ustupci Bosne i Hercegovine za industrijske proizvode

1. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma ukidaju se carine na uvoz u Bosnu i Hercegovinu industrijskih proizvoda podrijetlom iz Zajednice, osim proizvoda navedenih u Dodatku I.
2. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma ukidaju se pristojbe s učinkom jednakim carinama za uvoz u Bosnu i Hercegovinu industrijskih proizvoda podrijetlom iz Zajednice.
3. Carine na uvoz u Bosnu i Hercegovinu industrijskih proizvoda podrijetlom iz Zajednice, navedenih u Dodatku I.(a), I(b) i I(c), postupno će se snižavati i ukinuti prema vremenskom rasporedu navedenom u tom Dodatku:
4. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma ukidaju se količinska ograničenja na uvoz u Bosnu i Hercegovinu industrijskih proizvoda podrijetlom iz Zajednice i mjere s jednakim učinkom.

ČLANAK 22.

Carine i ograničenja izvoza

1. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma Zajednica i Bosna i Hercegovina u međusobnoj će trgovini ukinuti sve izvozne carine i pristojbe s jednakim učinkom.
2. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma Zajednica i Bosna i Hercegovina međusobno će ukinuti sva izvozna količinska ograničenja i mjere s jednakim učinkom.

ČLANAK 23.

Brža sniženja carina

Bosna i Hercegovina iskazuje spremnost sniziti svoje carine u trgovini sa Zajednicom brže no što je to predviđeno člankom 21, ako to dopusti njezino opće gospodarsko stanje i stanje predmetnoga gospodarskog sektora.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje analizirat će stanje gospodarstva i u tom smislu davati odgovarajuće preporuke.

POGLAVLJE II.

POLJOPRIVREDA I RIBARSTVO

ČLANAK 24.

Definicija

1. Odredbe ovoga Poglavlja primjenjivat će se na trgovinu poljoprivrednim i ribljim proizvodima podrijetlom iz Zajednice ili iz Bosne i Hercegovine.
2. Izraz "poljoprivredni i riblji proizvodi" odnosi se na proizvode navedene u poglavljima od 1 do 24 Kombinirane nomenklature, te na proizvode navedene u Dodatku I. § I. (ii) Sporazuma o poljoprivredi WTO-a.
3. Ova definicija uključuje ribe i riblje proizvode obuhvaćene Poglavljem 3, tarifnim brojevima 1604 i 1605 i tarifnim oznakama 0511 91, 1902 20 10 i 2301 20 00.

ČLANAK 25.

Prerađeni poljoprivredni proizvodi

Protokolom 1. utvrđeni su dogovori o trgovini prerađenim poljoprivrednim proizvodima koji su u njemu navedeni.

ČLANAK 26.

Ukidanje količinskih ograničenja za poljoprivredne i riblje proizvode

1. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Zajednica će ukinuti sva količinska ograničenja i mjere s jednakim učinkom na uvoz poljoprivrednih i ribljih proizvoda podrijetlom iz Bosne i Hercegovine.
2. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Bosna i Hercegovina će ukinuti sva količinska ograničenja i mjere s jednakim učinkom na uvoz poljoprivrednih i ribljih proizvoda podrijetlom iz Zajednice.

ČLANAK 27.

Poljoprivredni proizvodi

1. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Zajednica će ukinuti carine i pristojbe s jednakim učinkom na uvoz poljoprivrednih proizvoda podrijetlom iz Bosne i Hercegovine, osim proizvoda obuhvaćenih tarifnim brojevima 0102, 0201, 0202, 1701, 1702 i 2204 Kombinirane nomenklature.

Za proizvode obuhvaćene poglavljima 7. i 8. Kombinirane nomenklature, za koje Zajednička carinska tarifa predviđa primjenu *ad valorem* carina i specifičnih carina, ukinuće se primjenjuje samo na *ad valorem* dio carine.

2. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Zajednica će utvrditi carine koje se primjenjuju na uvoz u Zajednicu proizvoda od junetine (*baby-beef*) utvrđenih u Dodatku II, koji su podrijetlom iz Bosne i Hercegovine, na razini od 20% *ad valorem* carine i 20% specifične carine utvrđene u Zajedničkoj carinskoj tarifi, unutar godišnje carinske kvote od 1,500 tona iskazanih u neto težini trupova.

3. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Zajednica će primjenjivati bescarinski pristup na uvoz u Zajednicu proizvoda podrijetlom iz Bosne i Hercegovine obuhvaćenih tarifnim brojevima 1701 i 1702 Kombinirane nomenklature, unutar godišnje tarifne kvote od 12.000 tona (u neto težini).

4. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Bosna i Hercegovina će:

- (a) ukinuti carine koje se primjenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda podrijetlom iz Zajednice navedenih u Dodatku III.(a);
- (b) postupno snižavati carine koje se primjenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda podrijetlom iz Zajednice navedenih u Dodatku III.(b), III.(c) i III.(d), u skladu s vremenskim rasporedom utvrđenim za svaki proizvod u tome Dodatku;
- (c) ukinuti carine koje se primjenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda podrijetlom iz Zajednice navedenih u Dodatku III.(e) unutar tarifne kvote naznačene za te proizvode.

5. Protokolom 7. utvrđeni su aranžmani koji se primjenjuju na vina i alkoholna pića koja su u njemu navedena.

ČLANAK 28.

Ribe i riblji proizvodi

1. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Zajednica će ukinuti sve carine ili pristojbe s jednakim učinkom na ribe i riblje proizvode podrijetlom iz Bosne i Hercegovine, izuzev onih navedenih u Dodatku IV. Proizvodi navedeni u Dodatku IV. podliježu odredbama koje su u njemu sadržane.

2. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma Bosna i Hercegovina će ukinuti carine ili pristojbe s jednakim učinkom na ribe i riblje proizvode podrijetlom iz Zajednice, u skladu s odredbama sadržanim u Dodatku V.

ČLANAK 29.

Klauzula o revidiranju

Uzimajući u obzir opseg trgovine poljoprivrednim i ribljim proizvodima između stranaka, njihovu naročitu osjetljivost, pravila zajedničkih politika Zajednice, politike poljoprivrede i ribarstva Bosne i Hercegovine, ulogu poljoprivrede i ribarstva u gospodarstvu Bosne i Hercegovine te posljedice multilateralnih trgovinskih pregovora u WTO-u, kao i konačnog pristupanja Bosne i Hercegovine WTO-u, Zajednica i Bosna i Hercegovina će unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje, najkasnije u roku od tri godine nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma, za svaki pojedinačni proizvod, na

odgovarajući način i na uzajamnoj osnovi, istražiti mogućnosti za odobravanje daljnjih uzajamnih ustupaka radi postizanja veće liberalizacije trgovine poljoprivrednim i ribljim proizvodima.

ČLANAK 30.

Bez obzira na ostale odredbe ovoga Sporazuma, osobito članka 39., te s obzirom na naročitu osjetljivost tržišta poljoprivrednih i ribljih proizvoda, ukoliko uvoz proizvoda podrijetlom iz jedne od stranaka koji su predmetom ustupaka odobrenih temeljem članka 25. do 28. drugoj stranci prouzroči ozbiljan poremećaj tržišta ili domaćih regulatornih mehanizama, obje će stranke odmah započeti konzultacije radi pronalaženja prikladnog rješenja. U očekivanju takva rješenja, pogođena stranka može poduzeti odgovarajuće mjere koje bude smatrala potrebnim.

ČLANAK 31.

Zaštita zemljopisnih oznaka za poljoprivredne i riblje proizvode i hranu, izuzev vina i alkoholnih pića

1. Bosna i Hercegovina osigurat će zaštitu zemljopisnih oznaka Zajednice registriranih u Zajednici temeljem Uredbe Vijeća (EZ), br. 510/2006 od 20. ožujka 2006, o zaštiti zemljopisnih oznaka i oznaka podrijetla poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda³, u skladu s uvjetima ovoga članka. Zemljopisne oznake Bosne i Hercegovine za poljoprivredne i riblje proizvode bit će prikladne za registraciju u Zajednici prema uvjetima utvrđenim ovom Uredbom.
2. Bosna i Hercegovina na svojem će teritoriju zabraniti svaku upotrebu naziva zaštićenih u Zajednici za usporedive proizvode koji nisu u skladu sa specifikacijom zemljopisne oznake. Zabrana će se primjenjivati čak i kada je navedeno istinito zemljopisno podrijetlo robe, kada se predmetna zemljopisna oznaka rabi u prijevodu i kada je naziv popraćen izrazima kao što su: «vrsta», «tip», «stil», «imitacija», «metoda», ili drugim izrazima te vrste.
3. Bosna i Hercegovina odbit će registraciju žiga čija upotreba odgovara slučajevima navedenim u stavku 2.
4. Žigovi čija upotreba odgovara slučajevima navedenim u stavku 2, koji su registrirani u Bosni i Hercegovini ili su nastali upotrebom, prestat će se upotrebljavati u roku od šest godina od stupanja na snagu ovoga Sporazuma. Međutim, to se ne odnosi na žigove registrirane u Bosni i Hercegovini i žigove nastale upotrebom koji su vlasništvo državljana trećih zemalja, pod uvjetom da svojom naravi na bilo koji način ne obmanjuju javnost glede kvalitete, specifikacije i zemljopisnog podrijetla robe.
5. Svaka upotreba zemljopisnih oznaka, zaštićenih u skladu sa stavkom 1, kao izraza uvriježenih u svakodnevnom govoru ili uobičajenih naziva za takve robe u Bosni i Hercegovini, prestat će najkasnije 31. prosinca 2013.
6. Bosna i Hercegovina osigurat će zaštitu spomenutu u st. od 1. do 5. na vlastitu inicijativu te na zahtjev zainteresirane stranke.

³ „Sl. gl. L“, broj: 93 od 31. 3. 2006, str. 12 Uredbe kako je izmijenjena i dopunjena Uredbom Vijeća (EZ) br. 1791/2006 („Sl. gl. L“, broj: 363 od 20. 12. 2006, str 1)

POGLAVLJE III.

ZAJEDNIČKE ODREDBE

ČLANAK 32.

Djelokrug primjene

Odredbe ovoga Poglavlja primjenjivat će se na trgovinu svim proizvodima između stranaka, osim u slučajevima kada je drukčije predviđeno ovim Sporazumom ili Protokolom 1.

ČLANAK 33.

Povoljniji ustupci

Odredbe ove Glave neće ni na koji način utjecati na primjenu povoljnijih mjera bilo koje stranke na unilateralnoj osnovi.

ČLANAK 34.

Mirovanje

1. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma u trgovini između Zajednice i Bosne i Hercegovine neće biti uvedene nove uvozne ili izvozne carine ili pristojbe s jednakim učinkom, niti će se one koje se već primjenjuju povisivati.
2. Danom stupanja na snagu ovoga Sporazuma u trgovini između Zajednice i Bosne i Hercegovine neće biti uvedena nova količinska ograničenja uvoza ili izvoza ili mjere s jednakim učinkom, niti će se one koje već postoje učiniti restriktivnijima.
3. Ne dovodeći u pitanje ustupke predviđene čl. 25., 26., 27. i 28., odredbe st. 1. i 2. ovoga članka neće ni na koji način ograničiti vođenje politika Bosne i Hercegovine i Zajednice u području poljoprivrede i ribarstva ni poduzimanje svih mjera unutar tih politika, ukoliko to ne utječe na uvozni režim iz dodataka od III. do V. i Protokola 1.

ČLANAK 35.

Zabrana fiskalne diskriminacije

1. Zajednica i Bosna i Hercegovina suzdržat će se od uvođenja i ukinuti gdje postoji svaku mjeru ili praksu unutarnje fiskalne naravi kojom se, izravno ili neizravno, uvodi diskriminacija proizvoda jedne stranke i sličnih proizvoda podrijetlom s teritorija druge stranke.
2. Za proizvode koji se izvoze na teritorij jedne od stranaka ne može se ostvariti povrat unutarnjih neizravnih poreza u iznosu koji premašuje iznos neizravnog poreza koji

je za njih propisan.

ČLANAK 36.

Carinske pristojbe fiskalne naravi

Odredbe koje se odnose na ukidanje uvoznih carina također će se primjenjivati i na carinske pristojbe fiskalne naravi.

ČLANAK 37.

Carinske unije, područja slobodne trgovine i prekogranični aranžmani

1. Ovim se Sporazumom ne sprečava očuvanje ili uspostava carinskih unija, područja slobodne trgovine ili aranžmana o pograničnoj trgovini, osim ukoliko se njima mijenjaju trgovinski dogovori predviđeni ovim Sporazumom.
2. Tijekom prijelaznog razdoblja, utvrđenog člankom 18., ovaj Sporazum neće utjecati na provedbu posebnih preferencijalnih dogovora kojima se uređuje kretanje robe, koji su utvrđeni pograničnim sporazumima prethodno sklopljenim između jedne ili više država članica i Bosne i Hercegovine, ili koji proizlaze iz bilateralnih sporazuma naznačenih u Glavi III. koje je sklopila Bosna i Hercegovina radi unapređenja regionalne trgovine.
3. U Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje održavat će se konzultacije između stranaka u vezi sa sporazumima navedenim u st. 1. i 2. ovoga članka te, kada to bude zatraženo, u vezi s drugim bitnim pitanjima koja se odnose na njihove trgovinske politike prema trećim zemljama. Naročito u slučaju pristupanja neke treće zemlje Uniji, takve konzultacije održavat će se kako bi se osiguralo uzimanje u obzir obostranih interesa Zajednice i Bosne i Hercegovine navedenih u ovome Sporazumu.

ČLANAK 38.

Damping i subvencije

1. Nijedna odredba ovoga Sporazuma ne sprečava bilo koju stranku da poduzima zaštitne trgovinske mjere u skladu sa stavkom 2. ovoga članka i člankom 39.
2. Ako jedna stranka ustanovi da se u trgovini s drugom strankom provodi damping i/ili subvencioniranje koje podliježe kompenzacijskim mjerama, ta stranka može poduzeti odgovarajuće mjere protiv takvoga djelovanja u skladu sa Sporazumom WTO-a o provedbi članka VI. GATT-a 1994. ili u skladu sa Sporazumom WTO-a o subvencijama i kompenzacijskim mjerama te s odgovarajućim domaćim zakonodavstvom.

ČLANAK 39.

Opća zaštitna klauzula

1. U odnosima između stranaka primjenjivat će se odredbe članka XIX. GATT-a

1994. i Sporazuma WTO-a o zaštitnim mjerama.

2. Bez obzira na stavak 1. ovoga članka, kada se neki proizvod jedne stranke uvozi na teritorij druge stranke u toliko povećanim količinama i pod takvim uvjetima da to uzrokuje ili bi moglo prouzročiti:

- (a) ozbiljnu štetu domaćoj industriji sličnih ili izravno konkurentnih proizvoda na teritoriju stranke uvoznice; ili
- (b) ozbiljne poremećaje u bilo kojem gospodarskom sektoru ili teškoće koje bi mogle izazvati ozbiljno pogoršanje gospodarskih prilika u nekoj regiji stranke uvoznice,

stranka uvoznica može poduzeti odgovarajuće bilateralne zaštitne mjere pod uvjetima i u skladu s postupcima utvrđenim ovim člankom.

3. Bilateralne zaštitne mjere usmjerene na uvoz iz druge stranke neće premašivati mjere nužne za rješavanje problema naznačenih u stavku 2, do kojih je došlo primjenom ovoga Sporazuma. Usvojene zaštitne mjere trebale bi se sastojati od obustave povećanja ili smanjenja margina preferencija povlastica predviđenih ovim Sporazumom za odnosni proizvod do maksimalnog ograničenja koje odgovara osnovnoj carini iz članka 18. stavak 4.(a) i (b) i stavak 5. za taj proizvod. Takve mjere sadržavat će jasne elemente koji postupno vode njihovu ukidanju najkasnije do kraja utvrđenog razdoblja i neće se provoditi dulje od dvije godine.

U krajnje iznimnim okolnostima, mjere mogu biti produljene za dodatno razdoblje od najviše dvije godine. Nijedna bilateralna zaštitna mjera neće se primjenjivati na uvoz proizvoda koji je prethodno bio predmetom takve mjere, najmanje četiri godine od isteka te mjere.

4. U slučajevima navedenim u ovome članku, prije poduzimanja mjera koje se njime predviđaju ili u slučajevima na koje se primjenjuje stavak 5.(b) ovoga članka, Zajednica će sa svoje strane ili Bosna i Hercegovina sa svoje, ovisno o slučaju, što je prije moguće Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje dostaviti sve relevantne informacije potrebne za temeljito ispitivanje situacije, radi pronalaženja rješenja koje je prihvatljivo za obje stranke.

5. U provedbi st. 1, 2, 3. i 4. primjenjivat će se sljedeće odredbe:

- (a) Teškoće koje nastanu zbog okolnosti navedenih u ovome članku odmah će se uputiti na razmatranje Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje, koje može donijeti bilo koju odluku potrebnu za otklanjanje tih teškoća.

Ako Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje ili stranka izvoznica ne donese odluku kojom se otklanjaju teškoće ili ako se ne postigne drugo zadovoljavajuće rješenje u roku od 30 dana od upućivanja predmeta Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje, stranka uvoznica može usvojiti odgovarajuće mjere radi rješavanja problema u skladu s ovim člankom. Pri odabiru zaštitnih mjera, prednost se mora dati mjerama koje najmanje remete provedbu dogovora utvrđenih ovim Sporazumom.

Zaštitne mjere primijenjene u skladu s člankom XIX. GATT-a 1994. i Sporazuma WTO-a o zaštitnim mjerama zadržat će razinu/marginu povlastice odobrene na temelju ovoga Sporazuma.

- (b) Kada iznimne i kritične okolnosti koje zahtijevaju trenutno djelovanje onemogućuju prethodno obavještanje ili razmatranje, što može biti slučaj, stranka u pitanju može, u situacijama naznačenim u ovome članku, smjesta primjenjivati privremene mjere koje su potrebne za rješavanje te situacije i o tome će odmah obavijestiti drugu stranku.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje bit će odmah obaviješteno o zaštitnim mjerama koje će biti predmetom periodičnih konzultacija u tome tijelu, osobito radi utvrđivanja vremenskog rasporeda za njihovo ukidanje, čim to okolnosti dopuste.

6. Ukoliko Zajednica ili Bosna i Hercegovina uvoz proizvoda koji bi mogao izazvati teškoće iz ovoga članka podvrgne administrativnom postupku čija je svrha brzo pribavljanje informacija o kretanju trgovinskih tokova, o tome će obavijestiti drugu stranku.

ČLANAK 40.

Klauzula o nestašici

1. Kada postupanje prema odredbama ove Glave dovodi do:
- (a) ozbiljne nestašice ili opasnosti od nestašice prehrambenih ili drugih proizvoda prijeko potrebnih za stranku izvoznicu; ili
- (b) ponovnog izvoza u treću zemlju proizvoda za koji stranka izvoznica primjenjuje izvozna količinska ograničenja, izvozne carine ili mjere ili pristojbe s jednakim učinkom te kada navedene situacije izazovu ili bi mogle izazvati veće teškoće za stranku izvoznicu,

ta stranka može poduzeti odgovarajuće mjere pod uvjetima i u skladu s postupcima utvrđenim ovim člankom.

2. Pri odabiru mjera prednost se mora dati mjerama koje najmanje remete provedbu dogovora iz ovoga Sporazuma. Te se mjere neće primjenjivati na način koji bi bio sredstvo za proizvoljnu ili neopravdanu diskriminaciju u slučajevima u kojima prevladavaju jednaki uvjeti, ili sredstvo prikrivenoga ograničavanja trgovine i bit će ukinute kada okolnosti više ne budu opravdavale njihovo postojanje.

3. Prije poduzimanja mjera predviđenih stavkom 1. ili što je prije moguće u slučajevima na koje se odnosi stavak 4. ovoga članka, Zajednica ili Bosna i Hercegovina će, ovisno o slučaju, Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje dostaviti sve relevantne informacije radi pronalaženja rješenja koje je prihvatljivo za stranke. Unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje stranke se mogu usuglasiti o bilo kojim sredstvima potrebnim za otklanjanje teškoća. Ako se u roku od 30 dana od upućivanja predmeta Vijeću za

stabilizaciju i pridruživanje ne postigne dogovor, stranka izvoznica može primijeniti mjere iz ovoga članka na izvoz tih proizvoda.

4. Kada iznimne i kritične okolnosti koje zahtijevaju trenutno djelovanje onemogućuju prethodno obavještanje ili razmatranje, što može biti slučaj, Zajednica ili Bosna i Hercegovina mogu početi primjenjivati mjere predostrožnosti koje su potrebne za rješavanje situacije, te će o tome odmah obavijestiti drugu stranku.

5. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje mora biti odmah obaviješteno o svim mjerama primijenjenima u skladu s ovim člankom i o njima će se provoditi periodične konzultacije u tome tijelu, osobito radi utvrđivanja vremenskog rasporeda za njihovo ukidanje, čim to okolnosti dopuste.

ČLANAK 41.

Državni monopoli

Bosna i Hercegovina prilagodit će sve državne monopole tržišne naravi kako bi osigurala da stupanjem na snagu ovoga Sporazuma ne bude diskriminacije između državljana država članica i državljana Bosne i Hercegovine glede uvjeta pod kojima se nabavlja i plasira robu na tržištu.

ČLANAK 42.

Pravila o podrijetlu

Osim ako nije drukčije predviđeno ovim Sporazumom, Protokolom 2. utvrđuju se pravila o podrijetlu za primjenu odredaba ovoga Sporazuma.

ČLANAK 43.

Dopuštena ograničenja

Ovim se Sporazumom ne sprečavaju zabrana ili ograničenje uvoza, izvoza ili provoza robe, koja su opravdana radi zaštite: javnoga morala, javne politike ili javne sigurnosti; zaštite zdravlja i života ljudi, životinja ili biljaka; zaštite nacionalnog blaga umjetničke, povijesne ili arheološke vrijednosti, ili zaštite intelektualnog, industrijskog i trgovinskog vlasništva, ili pravila koja se odnose na zlato i srebro. Međutim, takve zabrane ili ograničenja neće biti sredstvo proizvoljne diskriminacije ili prikrivenoga ograničavanja trgovine između stranaka.

ČLANAK 44.

Izostanak administrativne suradnje

1. Stranke su suglasne da je administrativna suradnja od suštinskoga značenja za

provedbu i nadzor preferencijalnog tretmana odobrenog u ovoj Glavi te naglašavaju svoje opredjeljenje za suzbijanje nepravilnosti i prijevara u području carina i pitanja koja se odnose na carine.

2. Ukoliko jedna od stranaka, na temelju objektivnih informacija, ustanovi da je došlo do izostanka administrativne suradnje i/ili do nepravilnosti ili prijevare u skladu s ovom Glavom, ta stranka može privremeno obustaviti odgovarajući preferencijalni tretman za odnosni proizvod(e), u skladu s ovim člankom.

3. U smislu ovoga članka, izostanak administrativne suradnje znači *inter alia*:

- (a) ponavljano nepoštovanje obveze provjere statusa podrijetla odnosnog(ih) proizvoda;
- (b) ponavljano odbijanje ili nepotrebno odgađanje obavljanja i/ili obavještanja o ishodima naknadne provjere dokaza o podrijetlu;
- (c) ponavljano odbijanje ili nepotrebno odgađanje pribavljanja odobrenja za izvršenje zadataka administrativne suradnje radi provjere vjerodostojnosti dokumenata ili točnosti informacija relevantnih za odobravanje danog preferencijalnog tretmana.

U smislu ovoga članka, nepravilnost ili prijevara može se ustanoviti *inter alia* u slučaju naglog porasta, bez zadovoljavajućeg objašnjenja, uvoza robe koji premašuje uobičajenu razinu proizvodnog i izvoznog kapaciteta druge stranke, a koji je povezan s objektivnim informacijama o nepravilnostima ili prijeveri.

4. Primjena privremene obustave ovisit će o sljedećim uvjetima:

- (a) Stranka koja je, na temelju objektivne informacije, ustanovila izostanak administrativne suradnje i/ili nepravilnosti ili prijevare će, bez nepotrebne odgode, obavijestiti Odbor za stabilizaciju i pridruživanje o svojim nalazima, zajedno s objektivnim informacijama, te započeti konzultacije unutar Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, na temelju svih relevantnih informacija i objektivnih nalaza, a radi pronalaženja rješenja koje je prihvatljivo za obje stranke.
- (b) Ukoliko stranke započnu konzultacije u Odboru za stabilizaciju i pridruživanje kako je gore navedeno i ako se ne suglase o prihvatljivom rješenju u roku od tri mjeseca nakon obavijesti, stranka u pitanju može privremeno obustaviti relevantni preferencijalni tretman odnosnog(ih) proizvoda. Odbor za stabilizaciju i pridruživanje će, bez nepotrebne odgode, biti obaviješten o privremenoj obustavi.
- (c) Privremene obustave iz ovoga članka bit će ograničene na minimum potrebnog za zaštitu financijskih interesa stranke u pitanju. One neće prelaziti razdoblje od šest mjeseci, koje se može obnoviti. Odbor za stabilizaciju i pridruživanje bit će obaviješten o privremenim obustavama odmah nakon njihova usvajanja. One će biti predmetom periodičnih konzultacija u Odboru za stabilizaciju i pridruživanje, osobito radi njihova ukidanja čim prestanu postojati uvjeti za njihovu primjenu.

5. Istodobno s obavještanjem Odbora za stabilizaciju i pridruživanje u skladu sa stavkom 4.(a) ovoga članka, stranka u pitanju dužna je objaviti obavijest za uvoznike u svojem službenom glasilu. U obavijesti za uvoznike potrebno je navesti da je u vezi s odnosnim proizvodom, na temelju objektivnih informacija, ustanovljen izostanak administrativne suradnje i/ili nepravilnosti ili prijevare.

ČLANAK 45.

Financijska odgovornost

U slučaju kada nadležne vlasti prilikom izvoza pogriješe u pravilnom upravljanju preferencijalnim sustavom, a naročito u primjeni odredaba Protokola 2. kada ova greška dovodi do posljedica u smislu uvoznih carina, stranka koja se suočava s takvim posljedicama može zatražiti od Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje da ispita mogućnosti usvajanja svih odgovarajućih mjera, radi rješavanja nastale situacije.

ČLANAK 46.

Primjena ovoga Sporazuma ne utječe na primjenu odredaba prava Zajednice na Kanarske otoke.

GLAVA V.
KRETANJE RADNIKA, POSLOVNI NASTAN, PRUŽANJE USLUGA, KRETANJE
KAPITALA

POGLAVLJE I.
KRETANJE RADNIKA

ČLANAK 47.

1. Prema uvjetima i načinima primjenjivim u svakoj državi članici:
 - (a) u postupanju prema radnicima koji su državljani Bosne i Hercegovine i koji su zakonito zaposleni na teritoriju neke države članice ne smije biti nikakve diskriminacije na temelju državljanstva u pogledu radnih uvjeta, naknade za rad ili otpuštanja s radnog mjesta u usporedbi s državljanima te države;
 - (b) supružnik i djeca radnika, koji je zakonito zaposlen na teritoriju neke države članice, a koji legalno borave na njezinu teritoriju, isključujući sezonske radnike i radnike koji dolaze na temelju bilateralnih sporazuma u smislu članka 48, osim ako takvim sporazumima nije drukčije predviđeno, imaju pristup tržištu rada te države članice tijekom razdoblja zaposlenja koje je odobreno tomu radniku.
2. Ovisno o uvjetima i načinima primjenjivim u toj zemlji, Bosna i Hercegovina će radnicima koji su državljani neke države članice i koji su zakonito zaposleni na njezinu teritoriju, te prema njihovim supružnicima i djeci koji legalno borave u Bosni i Hercegovini, odobriti tretman predviđen stavkom 1.

ČLANAK 48.

1. Uzimajući u obzir situaciju na tržištu rada u državama članicama i prema uvjetima utvrđenim njihovim zakonodavstvom, te u skladu s pravilima koja su u tim državama na snazi u vezi s kretanjem radnika:
 - (a) potrebno je očuvati i, po mogućnosti, poboljšati postojeće pogodnosti pristupa zapošljavanju koje države članice omogućavaju radnicima iz Bosne i Hercegovine na temelju bilateralnih sporazuma;
 - (b) ostale države članice razmotrit će mogućnost sklapanja sličnih sporazuma.
2. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje će nakon tri godine razmotriti moguća daljnja poboljšanja, uključujući pogodnosti u pristupu stručnoj izobrazbi, a u skladu s pravilima i postupcima koji su na snazi u državama članicama i vodeći računa o situaciji na tržištu rada u državama članicama i u Zajednici.

ČLANAK 49.

1. Utvrdit će se pravila za koordinaciju sustava socijalne sigurnosti za radnike s državljanstvom Bosne i Hercegovine koji su zakonito zaposleni na teritoriju neke države članice i za članove njihovih obitelji koji legalno borave na njezinu teritoriju. U tom smislu će Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje donijeti odluku koja neće utjecati ni na kakva prava ili obveze iz bilateralnih sporazuma, ako je njima predviđen povoljniji položaj, a koja će sadržavati sljedeće odredbe:

- (a) sva razdoblja osiguranja, zaposlenja ili boravka koja su ti radnici proveli u različitim državama članicama zbrajaju se radi ostvarivanja prava na mirovine i rente osiguranja za slučaj starosti, invalidnosti i smrti te prava na zdravstvenu zaštitu tih radnika i članova njihovih obitelji;
- (b) sve mirovine i rente osiguranja za slučaj starosti, smrti, nesreće na radu ili profesionalne bolesti, odnosno invalidnosti uzrokovane njima, izuzev primanja na koja se ne plaćaju doprinosi, bit će slobodno prenosive u visini utvrđenoj zakonom države ili država članica dužnika;
- (c) ti radnici primaju obiteljski dodatak za članove svojih obitelji na način kako je gore utvrđeno.

2. Bosna i Hercegovina će radnicima koji su državljani države članice i koji su zakonito zaposleni na njezinu teritoriju te prema članovima njihovih obitelji koji legalno borave na njezinu teritoriju, odobriti tretman sličan onome koji je naveden u stavku 1. toč. b) i c).

POGLAVLJE II.

POSLOVNI NASTAN

ČLANAK 50.

Definicija

Za potrebe ovoga Sporazuma:

- (a) "Društvo Zajednice" ili "Društvo Bosne i Hercegovine" znači društvo osnovano u skladu sa zakonima neke države članice ili Bosne i Hercegovine, čije se registrirano sjedište ili središnja uprava ili glavno poslovno sjedište nalazi na teritoriju Zajednice ili Bosne i Hercegovine. Međutim, ako društvo koje je osnovano u skladu sa zakonima neke države članice Zajednice ili Bosne i Hercegovine ima samo svoj registrirani ured na teritoriju Zajednice ili Bosne i Hercegovine, to se društvo smatra društvom Zajednice ili društvom Bosne i Hercegovine ako je njegovo poslovanje stvarno i trajno povezano s gospodarstvom jedne od država članica ili Bosne i Hercegovine.
- (b) "Subsidijarno društvo" nekog društva znači društvo koje je pod efektivnim nadzorom drugog društva.
- (c) "Podružnica" društva znači stalno poslovno sjedište bez svojstva pravne osobe, kao što je produžetak matičnog društva, koja ima poslovno vodstvo i materijalno je opremljena za pregovaranje o poslovima s trećim strankama tako da one, iako znaju da će, ako to bude potrebno, biti u pravnoj vezi s matičnim društvom čiji je glavni ured u inozemstvu, ne moraju poslovati izravno s matičnim društvom već poslove mogu obavljati u mjestu poslovanja koje je njegov produžetak.
- (d) "Poslovni nastan" znači:
 - (i) za državljane - pravo pokretanja gospodarskih djelatnosti kao samozaposlenih osoba i pravo osnivanja poduzeća, osobito osnivanja društava nad kojima imaju efektivni nadzor. Samozapošljavanje i poslovno poduzetništvo državljana ne obuhvaća traženje ili prihvaćanje zaposlenja na tržištu rada niti prijenos prava na pristup tržištu rada neke druge stranke. Odredbe ovoga Poglavlja ne odnose se na osobe koje nisu isključivo samozaposlene;
 - (ii) za društva Zajednice ili društva Bosne i Hercegovine - pravo pokretanja gospodarskih djelatnosti osnivanjem subsidijarnih društava i podružnica u Bosni i Hercegovini ili u Zajednici.
- (e) "Poslovanje" znači obavljanje gospodarskih djelatnosti.
- (f) "Gospodarske djelatnosti" u načelu obuhvaćaju djelatnosti industrijske, trgovačke i profesionalne naravi te obrtničke djelatnosti.
- (g) "Državljanin Zajednice" i "državljanin Bosne i Hercegovine" znači fizičku osobu koja je državljanin jedne od država članica ili Bosne i Hercegovine.

U području međunarodnog pomorskog prometa, uključujući kombinirani promet koji obuhvaća pomorsku dionicu, državljani Zajednice ili državljani Bosne i Hercegovine koji imaju poslovni nastan izvan Zajednice ili izvan Bosne i Hercegovine i brodarska društva osnovana izvan Zajednice ili izvan Bosne i Hercegovine koja su pod nadzorom državljana Zajednice ili državljana Bosne i Hercegovine, također su obuhvaćeni odredbama ovoga Poglavlja i Poglavlja III. ako su njihova plovila registrirana u toj državi članici ili u Bosni i Hercegovini, a u skladu s njihovim odgovarajućim zakonodavstvom.

- (h) "Financijske usluge" znače djelatnosti navedene u Dodatku VI. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može proširiti ili preinačiti djelokrug toga Dodatka.

ČLANAK 51.

1. Bosna i Hercegovina će društvima i državljanima Zajednice olakšati pokretanje poslovanja na svojem teritoriju. U tu će svrhu, nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma, Bosna i Hercegovina odobriti:

- (a) u pogledu poslovnog nastana društva Zajednice na teritoriju Bosne i Hercegovine - tretman ne manje povoljan od tretmana koji daje vlastitim društvima ili bilo kojem društvu iz treće zemlje, ovisno o tome koji je bolji, i
- (b) u pogledu djelovanja već osnovanih subsidijarnih društava i podružnica društava Zajednice u Bosni i Hercegovini - tretman ne manje povoljan od tretmana koji daje vlastitim društvima i podružnicama ili bilo kojem subsidijarnom društvu i podružnici bilo kojega društva iz bilo koje treće zemlje, ovisno o tome koji je bolji.

2. Nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma, Zajednica i njezine države članice pružiti će:

- (a) u pogledu poslovnog nastana društava Bosne i Hercegovine - tretman ne manje povoljan od tretmana koji države članice daju vlastitim društvima ili bilo kojem društvu iz bilo koje treće zemlje, ovisno o tome koji je bolji;
- (b) u pogledu poslovanja subsidijarnih društava i podružnica društava Bosne i Hercegovine osnovanih na njihovu teritoriju - tretman ne manje povoljan od tretmana koji države članice daju vlastitim poduzećima i podružnicama ili bilo kojoj tvrtki kćeri i podružnici poduzeća iz bilo koje treće zemlje osnovanim na njihovu teritoriju, ovisno o tome koji je bolji.

3. Stranke neće usvajati nikakve nove propise ili mjere kojima se uvodi diskriminacija u pogledu poslovnog nastana društva bilo koje druge stranke na njihovu teritoriju ili u vezi s njihovim poslovanjem nakon osnivanja, u usporedbi s vlastitim društvima.

4. Četiri godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje utvrdit će detaljne aranžmane za proširenje prethodnih odredaba na poslovni nastan državljana Zajednice i državljana Bosne i Hercegovine radi pokretanja

gospodarskih djelatnosti kao samozaposlenih osoba.

5. Bez obzira na odredbe ovoga članka:

- (a) nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma, subsidijarna društva i podružnice društava Zajednice imat će pravo korištenja i uzimanja u najam nekretnina u Bosni i Hercegovini;
- (b) subsidijarna društva Zajednice također će imati pravo stjecanja i uživanja vlasničkih prava nad nekretninama kao i društva iz Bosne i Hercegovine, a glede javnih dobara/dobara od općega interesa - jednaka prava koja uživaju društva Bosne i Hercegovine kada su ta prava potrebna za obavljanje gospodarskih djelatnosti zbog kojih su osnovana. Ova će se točka primjenjivati uzimajući u obzir odredbe članka 63. ovoga Sporazuma.
- (c) Četiri godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje ispitat će mogućnosti za proširenje prava navedenih u točki (b) na podružnice društava Zajednice.

ČLANAK 52.

1. Prema odredbama članka 51, izuzimajući financijske usluge koje su opisane u Dodatku VI, stranke mogu propisima urediti poslovni nastan i poslovanje društava i državljana na svome teritoriju ako se tim propisima društva i državljani drugih stranaka ne diskriminiraju u usporedbi s njihovim društvima i državljanima.

2. U pogledu financijskih usluga, bez obzira na ostale odredbe ovoga Sporazuma, nijedna stranka neće biti spriječena da poduzima mjere iz opreza, uključujući mjere za zaštitu ulagača, deponenata, osiguranika ili osoba prema kojima institucija pružatelja financijskih usluga ima fiducijarnu obvezu, ili da osigura cjelovitost i stabilnost financijskog sustava. Takve se mjere neće rabiti kao sredstvo za izbjegavanje obveza koje je stranka preuzela ovim Sporazumom.

3. Ništa se u ovome Sporazumu neće tumačiti na način da se od bilo koje stranke zahtijeva otkrivanje informacija u vezi s poslovima i računima pojedinih klijenata, kao ni bilo kojih povjerljivih ili zaštićenih informacija u posjedu javnih tijela.

ČLANAK 53.

1. Ne dovodeći u pitanje bilo koju suprotnu odredbu sadržanu u Multilateralnom sporazumu o uspostavi Zajedničkog europskog zračnog prostora⁴, odredbe ovoga Poglavlja neće se primjenjivati na usluge zračnog prijevoza, prijevoza unutarnjim plovnim putovima te kabotažu u pomorskom prijevozu.

⁴ Multilateralni sporazum između Europske zajednice i njezinih država članica, Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, Bivše Jugoslavenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunjske, Republike Srbije i Privremene uprave Misije UN-a na Kosovu o uspostavi Zajedničkog europskog zračnog prostora («Sl. gl. L», broj: 285, 16. 10. 2006, str. 3)

2. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može dati preporuke za poboljšanje poslovnog nastana i poslovanja u područjima obuhvaćenim stavkom 1.

ČLANAK 54.

1. Odredbe čl. 51. i 52. ne sprečavaju nijednu stranku da primjenjuje posebna pravila koja se odnose na poslovni nastan i poslovanje na njezinu teritoriju podružnica društava druge stranke koja nisu osnovana na teritoriju prve stranke, a opravdana su pravnim ili tehničkim razlikama između tih podružnica i podružnica društava osnovanih na njezinu teritoriju ili, kada se radi o financijskim uslugama, iz opreza.

2. Razlika u tretmanu neće izlaziti izvan onoga što je strogo potrebno zbog takvih pravnih ili tehničkih razlika ili, kada se radi o financijskim uslugama, iz opreza.

ČLANAK 55.

Kako bi se državljanima Zajednice i državljanima Bosne i Hercegovine olakšalo pokretanje i bavljenje zakonski propisanim profesionalnim djelatnostima u Bosni i Hercegovini ili u Zajednici, Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje ispitat će korake potrebne za uzajamno priznavanje kvalifikacija. U tu svrhu ono može poduzeti sve potrebne mjere.

ČLANAK 56.

1. Društvo Zajednice osnovano na teritoriju Bosne i Hercegovine ili društvo Bosne i Hercegovine osnovano na teritoriju Zajednice imat će pravo zapošljavati, izravno ili posredstvom svojeg subsidijarnog društva ili podružnice na teritoriju Bosne i Hercegovine ili Zajednice, u skladu sa zakonodavstvom koje je na snazi u zemlji osnivanja, zaposlenike koji su državljani država članica ili Bosne i Hercegovine, pod uvjetom da su oni ključno osoblje u smislu stavka 2. te da ih zapošljavaju isključivo društva, njihova subsidijarna društva ili podružnice. Boravišna i radna dozvola tih zaposlenika obuhvaćat će samo razdoblje takva zaposlenja.

2. Ključno osoblje spomenutih poduzeća (u daljnjem tekstu: organizacija) jesu osobe premještene unutar društva u smislu točke (c) ovoga stavka, a u okviru sljedećih kategorija, pod uvjetom da je ta organizacija pravna osoba te da su te osobe u njoj bile zaposlene ili su djelovale kao partneri (s iznimkom većinskih dioničara) najmanje godinu dana neposredno prije premještaja:

(a) osobe koje u organizaciji imaju viši položaj, koje u prvom redu upravljaju poslovanjem poduzeća i koje se uglavnom nalaze pod općim nadzorom ili vodstvom uprave ili dioničara poduzeća, odnosno osobe koje obnašaju istovjetnu dužnost, uključujući:

- (i) upravljanje osnivanjem odjela ili poddjela poduzeća;
 - (ii) praćenje i nadziranje rada drugih zaposlenika koji obavljaju nadzorne, stručne ili voditeljske poslove;
 - (iii) osobne ovlasti za zapošljavanjem i otpuštanjem zaposlenika ili davanje preporuka vezanih uz zapošljavanje, otpuštanje ili druge kadrovske mjere;
- (b) osobe koje rade u organizaciji, koje posjeduju posebna znanja bitna za pružanje usluga, služenje opremom za istraživanja, primjenu tehnika ili vođenje poslovanja društva. Osim znanja usko vezanih uz to društvo, ocjena takvih znanja može odražavati i visok stupanj stručne osposobljenosti u odnosu na određenu vrstu posla ili djelatnosti koja zahtijeva točno određeno stručno znanje, uključujući članstvo u ovlaštenoj strukovnoj udruzi;
- (c) "osoba premještena unutar društva" znači fizičku osobu koja radi u određenoj organizaciji na teritoriju jedne od stranaka, ali je u obavljanju gospodarskih djelatnosti privremeno premještena na teritorij druge stranke. Ta organizacija mora imati svoje glavno mjesto obavljanja poslovne djelatnosti na teritoriju jedne od stranaka, a premještaj se mora obaviti u društvo (podružnicu, subsidijarno društvo) koje je dio te organizacije i koje se bavi sličnim gospodarskim djelatnostima na teritoriju druge stranke.

3. Državljanima Bosne i Hercegovine ili državljanima Zajednice koji u trgovačkom društvu obnašaju neku višu dužnost, u smislu stavka 2.(a) ovoga članka, i ako su osobe odgovorne za uspostavu subsidijarnog društva Zajednice ili podružnice društva Bosne i Hercegovine, ili za uspostavu subsidijarnog društva Bosne i Hercegovine ili podružnice društva Zajednice u nekoj zemlji članici ili u Bosni i Hercegovini, bit će dopušteni ulazak i privremeni boravak na teritoriju Zajednice ili Bosne i Hercegovine u slučaju kada:

- (a) ti predstavnici nisu uključeni u obavljanje izravne prodaje ili u pružanje usluga i ne primaju naknadu od izvora koji je smješten na teritoriju gdje je društvo osnovano;
- (b) to društvo ima svoje glavno poslovno sjedište izvan Zajednice ili izvan Bosne i Hercegovine i kada nema drugo poslovno sjedište, ured, podružnicu ili subsidijarno društvo u toj zemlji članici ili u Bosni i Hercegovini.

POGLAVLJE III.

PRUŽANJE USLUGA

ČLANAK 57.

1. Zajednica i Bosna i Hercegovina, u skladu sa sljedećim odredbama, obvezuju se da će poduzeti nužne korake kako bi postupno omogućavale da usluge pružaju državljani Zajednice ili Bosne i Hercegovine ili društva Zajednice ili Bosne i Hercegovine s poslovnim nastanom na teritoriju stranke kojoj ne pripada osoba kojoj su te usluge namijenjene.

2. Usporedo s procesom liberalizacije, spomenutom u stavku 1, stranke će dopustiti privremeno kretanje fizičkih osoba koje pružaju usluge ili koje zapošljava pružatelj usluga kao ključno osoblje, kako je utvrđeno člankom 56. stavak 2, uključujući fizičke osobe koje zastupaju poduzeće ili državljanina Zajednice ili Bosne i Hercegovine i koje traže privremeni ulazak radi pregovora o prodaji usluga ili sklapanja sporazuma o prodaji usluga za toga pružatelja usluga kada ti predstavnici nisu uključeni u obavljanje izravne prodaje korisnicima ili u samostalno pružanje usluga.

3. Četiri godine nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje poduzet će mjere nužne za postupnu provedbu odredaba iz stavka 1. Pri tome će se voditi računa o napretku koji su stranke postigle u usklađivanju svojih zakona.

ČLANAK 58.

1. Stranke neće poduzimati nikakve mjere niti radnje kojima bi bitno ograničile uvjete pod kojima usluge pružaju državljani ili poduzeća iz Zajednice i Bosne i Hercegovine s poslovnim sjedištem na teritoriju stranke kojoj ne pripada osoba kojoj su te usluge namijenjene, u odnosu na stanje zatečeno na dan koji prethodi danu stupanja na snagu ovoga Sporazuma.

2. Ako jedna stranka smatra da mjere koje je uvela druga stranka nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma dovode do stanja koje je u pogledu pružanja usluga bitno restriktivnije od stanja zatečenoga na dan stupanja na snagu ovoga Sporazuma, ona može od druge stranke zahtijevati da započne konzultacije.

ČLANAK 59.

U pružanju prijevoznčkih usluga između Zajednice i Bosne i Hercegovine primjenjuju se sljedeće odredbe:

1. U pogledu kopnenog prometa, Protokolom 3. utvrđena su pravila koja se primjenjuju na odnos između stranaka, osobito radi osiguranja neograničenog cestovnog provoza kroz Bosnu i Hercegovinu i Zajednicu u cjelini, te djelotvorne primjene načela nediskriminacije i postupnog usklađivanja zakonodavstva Bosne i Hercegovine u području prometa sa zakonodavstvom Zajednice.

2. U pogledu međunarodnog pomorskog prometa, stranke se obvezuju na djelotvornu primjenu načela neograničenog pristupa međunarodnim tržištima i trgovini

na komercijalnoj osnovi, kao i na poštovanje međunarodnih i europskih obveza u području standardâ sigurnosti, očuvanja i zaštite okoliša.

Stranke potvrđuju svoje opredjeljenje za okruženje slobodnoga tržišnoga natjecanja, kao osnovne značajke međunarodnog pomorskog prometa.

3. U primjeni načela iz stavka 2. stranke:

- (a) neće uvrštavati klauzule o podjeli tereta u buduće bilateralne sporazume s trećim zemljama;
- (b) nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma ukinut će sve jednostrane mjere te upravne, tehničke i druge prepreke koje bi mogle imati ograničavajuće ili diskriminirajuće učinke na slobodno pružanje usluga u međunarodnom pomorskom prometu;
- (c) svaka će stranka *inter alia* brodovima kojima upravljaju državljani ili društva druge stranke osigurati tretman ne manje povoljan od tretmana koji pružaju vlastitim brodovima, a u odnosu na pristup lukama koje su otvorene za međunarodnu trgovinu, uporabu infrastrukture i pomoćnih pomorskih usluga u lukama, te na pristojbe i naknade, carinske kapacitete te dodjeljivanje vezova i kapaciteta za utovar i istovar robe.

4. Radi osiguranja usklađenog razvoja i postupne liberalizacije prometa između stranaka prilagođenih njihovim uzajamnim komercijalnim potrebama, uvjeti zajedničkog pristupa tržištu u zračnom prometu uređuju se Multilateralnim sporazumom o uspostavi Zajedničkog europskog zračnog prostora.

5. Prije sklapanja Multilateralnog sporazuma o uspostavi Zajedničkog europskog zračnog prostora, stranke neće poduzimati bilo kakve mjere ili radnje koje su dodatno ograničavajuće ili diskriminirajuće u odnosu na stanje zatečeno prije stupanja na snagu ovoga Sporazuma.

6. Bosna i Hercegovina svoje će zakonodavstvo, uključujući administrativne, tehničke i druge propise, prilagoditi zakonodavstvu Zajednice koje se u određenom trenutku primjenjuje u zračnom, pomorskom, unutarnjem vodenom i kopnenom prometu, i to u onoj mjeri u kojoj to služi liberalizaciji i zajedničkom pristupu tržištima stranaka te olakšava kretanje putnika i robe.

7. Usporedo sa zajedničkim napretkom u ostvarivanju ciljeva postavljenih u ovome Poglavlju, Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje ispitat će načine za stvaranje uvjeta potrebnih za unapređenje slobode u pružanju usluga u zračnom i kopnenom prometu.

POGLAVLJE IV.

TEKUĆA PLAĆANJA I KRETANJE KAPITALA

ČLANAK 60.

Stranke se obvezuju da će odobravati sva plaćanja i transfere na tekući račun platne bilance između Zajednice i Bosne i Hercegovine u slobodnoj konvertibilnoj valuti i u skladu s odredbama članka VIII. Statuta Međunarodnog monetarnog fonda.

ČLANAK 61.

1. U pogledu transakcija na kapitalnom računu i financijskom računu platne bilance, nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma stranke će osigurati slobodno kretanje kapitala u vezi s izravnim ulaganjima u društva koja su osnovana u skladu sa zakonima zemlje domaćina i s ulaganjima koja su provedena u skladu s odredbama Poglavlja II. Glave V, kao i likvidaciju ili povrat tih ulaganja i bilo koje dobiti nastale na temelju njih.
2. U pogledu transakcija na kapitalnom i financijskom računu platne bilance, nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma stranke će osigurati slobodno kretanje kapitala u vezi s potraživanjima koja se odnose na komercijalne transakcije ili pružanje usluga u kojima sudjeluje osoba koja ima prebivalište u jednoj od stranaka, kao i u vezi s financijskim zajmovima i kreditima s rokom dospijeca duljim od jedne godine.
3. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma Bosna i Hercegovina odobrit će državljanima država članica, potpunom i svrhovitom primjenom svojih postojećih propisa i postupaka, kupnju nekretnina u Bosni i Hercegovini.

U roku od šest godina od stupanja na snagu ovoga Sporazuma, Bosna i Hercegovina postupno će prilagođavati svoje zakonodavstvo u vezi sa stjecanjem nekretnina u Bosni i Hercegovini kako bi državljanima država članica osigurala jednak tretman kao i svojim državljanima.

Stranke će od pete godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma također osigurati slobodno kretanje kapitala u vezi s portfeljnim ulaganjima i financijskim zajmovima i kreditima s rokom dospijeca kraćim od jedne godine.

4. Ne dovodeći u pitanje stavak 1, stranke neće uvoditi nikakva nova ograničenja na kretanje kapitala i tekuća plaćanja između osoba s prebivalištem u Zajednici i u Bosni i Hercegovini i neće dodatno ograničavati postojeća rješenja.
5. Ne dovodeći u pitanje odredbe članka 60. i ovoga članka, kada u iznimnim okolnostima kretanje kapitala između Zajednice i Bosne i Hercegovine uzrokuje ili prijeti uzrokovanjem ozbiljnih teškoća u funkcioniranju politike deviznog tečaja ili monetarne politike u Zajednici ili u Bosni i Hercegovini, Zajednica ili Bosna i Hercegovina može poduzeti zaštitne mjere u pogledu kretanja kapitala između Zajednice i Bosne i Hercegovine tijekom razdoblja od najviše šest mjeseci, ako su takve mjere prijeko potrebne.
6. Navedene odredbe ne mogu ograničavati prava gospodarskih subjekata obiju stranaka da koriste svaki povoljniji tretman predviđen bilo kojim postojećim bilateralnim ili multilateralnim sporazumom koji uključuje stranke iz ovoga Sporazuma.
7. Stranke će se međusobno konzultirati o olakšavanju kretanja kapitala između Zajednice i Bosne i Hercegovine radi promicanja ciljeva ovoga Sporazuma.

ČLANAK 62.

1. Tijekom prvih pet godina od dana stupanja na snagu ovoga Sporazuma stranke će poduzimati mjere koje omogućavaju stvaranje potrebnih uvjeta za daljnju postupnu primjenu pravila Zajednice o slobodnom kretanju kapitala.
2. Nakon isteka pete godine od dana stupanja na snagu ovoga Sporazuma, Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje utvrdit će detaljne aranžmane za potpunu primjenu pravila Zajednice o kretanju kapitala.

POGLAVLJE V.

OPĆE ODREDBE

ČLANAK 63.

1. Primjena odredaba iz ove Glave podliježe ograničenjima koja su opravdana na temelju javne politike, javne sigurnosti ili javnog zdravlja.
2. Odredbe ove Glave neće se primjenjivati na aktivnosti koje su na teritoriju bilo koje stranke, makar i povremeno, povezane s primjenom službenih ovlasti.

ČLANAK 64.

Za potrebe tumačenja odredaba ove Glave, ništa iz ovoga Sporazuma ne sprečava stranke da primjenjuju svoje zakone i ostale propise koji se odnose na ulazak i boravak, zapošljavanje, radne uvjete, poslovni nastan fizičkih osoba i pružanje usluga, pod uvjetom da ih pritom ne primjenjuju na način kojim poništavaju ili umanjuju koristi koje stječe bilo koja stranka na temelju uvjeta iz određene odredbe ovoga Sporazuma. Ova odredba neće utjecati na primjenu članka 63.

ČLANAK 65.

Odredbe ove Glave odnose se i na društva koja su pod nadzorom i isključivo u zajedničkom vlasništvu društava ili državljana Bosne i Hercegovine ili Zajednice.

ČLANAK 66.

1. Tretman najpovlaštenije nacije, dodijeljen u skladu s odredbama ove Glave, neće se primjenjivati na porezne olakšice koje stranke daju ili će u budućnosti davati na temelju sporazuma čija je svrha izbjeći dvostruko oporezivanje ili druge porezne dogovore.
2. Nijedna odredba iz ove Glave neće se tumačiti kao sprečavanje stranaka da usvoje ili provedu bilo koju mjeru čiji je cilj sprečavanje izbjegavanja ili utaje poreza, u skladu s poreznim odredbama sporazuma o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i drugih poreznih dogovora ili domaćeg fiskalnog zakonodavstva.
3. Nijedna odredba ove Glave neće se tumačiti kao sprečavanje država članica ili Bosne i Hercegovine da u primjeni relevantnih odredaba svojeg fiskalnog zakonodavstva razlikuju porezne obveznike koji nisu u istoj situaciji, osobito s obzirom na njihovo prebivalište.

ČLANAK 67.

1. Stranke će nastojati, gdje god je to moguće, izbjeći nametanje restriktivnih mjera, uključujući mjere koje se odnose na uvoz, radi platne bilance. Stranka koja usvoji takve mjere dostavit će drugoj stranci, što je moguće prije, vremenski raspored njihova ukidanja.

2. Ukoliko se jedna ili više država članica ili Bosna i Hercegovina suoče s ozbiljnim teškoćama u pogledu platne bilance ili s prijetnjom takvih teškoća, Zajednica ili Bosna i Hercegovina mogu, ovisno o situaciji, u skladu s uvjetima utvrđenim u Sporazumu WTO-a usvojiti restriktivne mjere, uključujući mjere koje se odnose na uvoz, koje će imati ograničeno trajanje i ne mogu premašivati ono što je striktno potrebno da bi se popravila platna bilanca. Zajednica ili Bosna i Hercegovina, ovisno o situaciji, o tome će smjesta obavijestiti drugu stranku.

3. Neće se primjenjivati nikakve restriktivne mjere na transfere koji se odnose na ulaganja, osobito ne na povrat uloženi ili ponovno uloženi iznosa, ili bilo kakvih prihoda nastalih na temelju njih.

ČLANAK 68.

Odredbe ove Glave postupno će se prilagođavati, osobito u duhu zahtjeva koji proizlaze iz članka V. GATS-a.

ČLANAK 69.

Odredbe ovoga Sporazuma ne dovode u pitanje mogućnost da bilo koja stranka primijeni bilo koje nužne mjere kako bi spriječila izbjegavanje svojih mjera koje se odnose na pristup trećih zemalja njezinu tržištu na temelju odredaba ovoga Sporazuma.

GLAVA VI.
USKLAĐIVANJE ZAKONA, PROVEDBA ZAKONA I PRAVILA TRŽIŠNOGA
NATJECANJA

ČLANAK 70.

1. Stranke priznaju važnost usklađivanja postojećeg zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom Zajednice, kao i njegove učinkovite provedbe. Bosna i Hercegovina nastojat će osigurati postupno usklađivanje svojih postojećih zakona i budućeg zakonodavstva s pravnom stečevinom Zajednice (*acquis*). Bosna i Hercegovina osigurat će primjerenu provedbu i primjenu postojećeg i budućeg zakonodavstva.
2. Usklađivanje će započeti danom potpisivanja ovoga Sporazuma i postupno će se proširivati na sve elemente pravne stečevine Zajednice (*acquis*) iz ovoga Sporazuma do kraja prijelaznog razdoblja utvrđenog člankom 8. ovoga Sporazuma.
3. Usklađivanje će se u svojoj ranoj fazi usredotočiti na temeljne elemente pravne stečevine Zajednice (*acquis*) koji se odnose na unutarnje tržište i na druga područja vezana uz trgovinu. U kasnijoj će se fazi Bosna i Hercegovina usredotočiti na preostale dijelove pravne stečevine Zajednice (*acquis*).

Usklađivanje će se provoditi na temelju programa koji će dogovoriti Europska komisija i Bosna i Hercegovina.

4. Bosna i Hercegovina također će, u dogovoru s Europskom komisijom, detaljno dogovoriti na koji će način pratiti postupak usklađivanja zakonodavstva i radnji koje je potrebno poduzeti u provedbi zakona.

ČLANAK 71.

Tržišno natjecanje i druge gospodarske odredbe

1. Sljedeće je nespojivo s pravilnom primjenom ovoga Sporazuma, u mjeri u kojoj može utjecati na trgovinu između Zajednice i Bosne i Hercegovine:
 - (a) svi sporazumi između poduzeća, odluke udruga poduzeća i dogovorno djelovanje među poduzećima koji za svoj predmet ili posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišnog natjecanja;
 - (b) zloraba vladajućeg položaja jednoga ili više poduzeća na teritoriju Zajednice ili Bosne i Hercegovine u cjelini ili njihova značajnoga dijela;
 - (c) svaka državna potpora kojom se narušava ili prijeti narušavanjem tržišnog natjecanja davanjem prednosti određenim poduzećima ili određenim proizvodima.
2. Svako postupanje suprotno ovome članku ocjenjivat će se na temelju kriterija koji proizilaze iz primjene pravila tržišnog natjecanja koja vrijede u Zajednici, osobito čl. 81, 82, 86. i 87. Ugovora o EZ-u i instrumenata za tumačenje koje su usvojile institucije Zajednice.

3. Stranke će osigurati da samostalnom državnim tijelima budu povjerene ovlasti nužne za potpunu primjenu stavka 1.(a) i (b) ovoga članka glede privatnih i javnih poduzeća i poduzeća kojima su dodijeljena posebna prava.

4. Bosna i Hercegovina osnovat će samostalno državno tijelo kojemu će povjeriti ovlasti nužne za potpunu primjenu stavka 1.(c) u roku od dvije godine od dana stupanja na snagu ovoga Sporazuma. To će tijelo *inter alia* biti ovlašteno za odobravanje programa državne potpore i pojedinačnih sredstava potpore, u skladu sa stavkom 2. ovoga članka, te za određivanje povrata državne potpore koja je nezakonito dodijeljena.

5. Svaka će stranka osigurati transparentnost u području državne potpore *inter alia* dostavom drugoj stranci redovitog godišnjeg izvješća ili drugog odgovarajućeg dokumenta, u skladu s metodologijom i prikazom iz pregleda državne potpore u Zajednici. Na zahtjev jedne stranke, druga će stranka dostaviti informacije o određenim pojedinačnim slučajevima državne potpore.

6. Bosna i Hercegovina ustanovit će sveobuhvatan popis programa državne potpore koji su uspostavljeni prije osnivanja tijela iz stavka 4. i takve će programe državne potpore uskladiti s kriterijima iz stavka 2. u roku od najviše četiri godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma.

7. (a) U svrhu primjene odredaba stavka 1.(c), stranke prihvaćaju da će se u prvih šest godina nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma ocjenjivati svaka državna potpora koju dodjeljuje Bosna i Hercegovina, uzimajući u obzir činjenicu da će se Bosna i Hercegovina smatrati područjem koje je istovjetno područjima Zajednice utvrđenim člankom 87.(3) (a) Ugovora o EZ-u.

(b) Do kraja pete godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma Bosna i Hercegovina će Europskoj komisiji dostaviti svoje iznose BDP-a po glavi stanovnika, usklađene na razini NUTS-a II. Tijelo iz stavka 4. i Europska komisija tada će zajedno ocijeniti podobnost regija Bosne i Hercegovine i temeljem toga maksimalni iznos potpore, s ciljem izrade regionalne karte potpora na osnovi relevantnih smjernica Zajednice.

8. Protokolom 4. uspostavljena su posebna pravila o državnoj potpori koja se primjenjuju na restrukturiranje industrije čelika.

9. U vezi s proizvodima iz Poglavlja II. Glave IV:

(a) stavak 1.(c) neće se primjenjivati;

(b) svako postupanje suprotno stavku 1.(a) ocjenjivat će se u skladu s kriterijima koje je ustanovila Zajednica na temelju članaka 36. i 37. Ugovora o EZ-u i posebnih instrumenata Zajednice koji su usvojeni na toj osnovi.

10. Ako jedna stranka smatra da je određeno postupanje nespojivo s uvjetima iz stavka 1. ovoga članka, može poduzeti odgovarajuće mjere nakon konzultacija unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje ili 30 radnih dana od upućivanja na takve konzultacije.

Ovaj članak ne dovodi u pitanje i ni na koji način ne može utjecati na antidampinške ili kompenzacijske mjere koje poduzima bilo koja stranka u skladu s relevantnim člancima

GATT-a 1994. i Sporazuma WTO-a o subvencijama i kompenzacijskim mjerama, ili s odgovarajućim domaćim zakonodavstvom.

ČLANAK 72. Javna poduzeća

Do kraja treće godine od stupanja na snagu ovoga Sporazuma Bosna i Hercegovina će na javna poduzeća i poduzeća kojima su dodijeljena posebna i isključiva prava primijeniti načela utvrđena Ugovorom o EZ-u, s posebnim naglaskom na članak 86.

Posebna prava javnih poduzeća u prijelaznom razdoblju neće uključivati mogućnost nametanja količinskih ograničenja ili mjera s jednakim učinkom na uvoz iz Zajednice u Bosnu i Hercegovinu.

ČLANAK 73. Pravo intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva

1. U skladu s odredbama ovoga članka i Dodatka VII, stranke potvrđuju važnost koju pridaju osiguranju primjerene i učinkovite zaštite i primjene prava intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva.
2. Stupanjem na snagu ovoga Sporazuma stranke će međusobno društvima i državljanima druge stranke osigurati tretman ne manje povoljan od tretmana kakav daju bilo kojoj trećoj zemlji na temelju bilateralnih sporazuma u smislu priznavanja i zaštite intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva.
3. Bosna i Hercegovina poduzet će sve nužne mjere kako bi najkasnije pet godina nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma jamčila razinu zaštite prava intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva sličnu onoj koja postoji u Zajednici, uključujući i učinkovita sredstva za ostvarivanje takvih prava.
4. Bosna i Hercegovina obvezuje se da će u gore navedenom roku pristupiti multilateralnim ugovorima o pravima intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva iz Dodatka VII. Stranke potvrđuju važnost koja se pridaje načelima Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS). Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može odlučiti obvezati Bosnu i Hercegovinu na pristupanje posebnim multilateralnim ugovorima u tome području.
5. Ako se pojave problemi u području intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva koji utječu na uvjete trgovinske razmjene, o njima će odmah biti obaviješteno Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje, a na zahtjev bilo koje stranke, radi postizanja obostrano zadovoljavajućih rješenja.

ČLANAK 74. Ugovori o javnim nabavama

1. Zajednica i Bosna i Hercegovina smatraju da je željeni cilj otvaranje postupka za dodjelu ugovora o javnim nabavama na temelju nediskriminacije i uzajamnosti, osobito u skladu s pravilima WTO-a.

2. Društvima Bosne i Hercegovine, bez obzira jesu li osnovana u Zajednici ili nisu, od stupanja na snagu ovoga Sporazuma bit će omogućen pristup postupcima za dodjelu ugovora u Zajednici, u skladu s pravilima o nabavama u Zajednici, uz tretman ne manje povoljan od tretmana koji se daje poduzećima iz Zajednice.

Navedene odredbe također će se primjenjivati i na ugovore u sektoru komunalnih usluga kada Bosna i Hercegovina usvoji zakonodavstvo kojim se u to područje uvode pravila Zajednice. Zajednica će periodično ispitivati je li Bosna i Hercegovina doista uvela takvo zakonodavstvo.

3. Društvima Zajednice osnovanim u Bosni i Hercegovini u skladu s odredbama Poglavlja II. Glave V. od stupanja na snagu ovoga Sporazuma bit će omogućen pristup postupcima za dodjelu ugovora u Bosni i Hercegovini uz tretman ne manje povoljan od tretmana koji se daje društvima Bosne i Hercegovine.

4. Društvima Zajednice koja nisu osnovana u Bosni i Hercegovini bit će omogućen pristup postupcima za dodjelu ugovora o javnim nabavama u Bosni i Hercegovini uz tretman ne manje povoljan od tretmana koji se daje poduzećima iz Bosne i Hercegovine, najkasnije pet godina nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma. Bosna i Hercegovina će u prijelaznom razdoblju od pet godina osigurati postupno snižavanje postojećih preferencija, tako što će preferencijalne stope nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma iznositi maksimalno 15% u prvoj i u drugoj godini, maksimalno 10% u trećoj i u četvrtoj godini te maksimalno 5% u petoj godini.

5. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje periodično će ispitivati mogućnost da Bosna i Hercegovina svim društvima Zajednice omogući pristup postupcima za dodjelu ugovora o javnim nabavama u Bosni i Hercegovini. Bosna i Hercegovina će Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje dostavljati godišnja izvješća o mjerama koje je poduzela kako bi povećala transparentnost i osigurala učinkovito sudsko preispitivanje odluka donesenih u području javnih nabava.

6. U pogledu poslovnog nastana, poslovanja, pružanja usluga između Zajednice i Bosne i Hercegovine te zapošljavanja i kretanja radne snage, što je povezano s izvršavanjem ugovora o javnim nabavama, primjenjuju se odredbe čl. od 47. do 69.

ČLANAK 75.

Standardizacija, mjeriteljstvo, ovlašćivanje i ocjena usklađenosti

1. Bosna i Hercegovina poduzet će nužne mjere kako bi postupno postigla usuglašenost s tehničkim propisima Zajednice i europskim postupcima standardizacije, mjeriteljstva, ovlašćivanja i ocjene usklađenosti.

2. U tu svrhu stranke će nastojati:

- (a) promicati uporabu tehničkih propisa Zajednice, europskih standarda i postupaka za ocjenu usklađenosti;
- (b) pružati pomoć u poticanju razvoja infrastrukture za kakvoću: standardizaciju, mjeriteljstvo, ovlašćivanje i ocjenu usklađenosti;

- (c) promicati sudjelovanje Bosne i Hercegovine u radu organizacija specijaliziranih za standarde, ocjenu usklađenosti, mjeriteljstvo i slične funkcije (npr. CEN, CENELEC, ETSI, EA, WELMEC, EUROMET)⁵;
- (d) prema potrebi, sklopiti sporazum o ocjenjivanju usklađenosti i prihvaćanju industrijskih proizvoda kada zakonodavni okvir i postupci Bosne i Hercegovine budu dostatno usklađeni s takvim okvirom i postupcima Zajednice, te kada bude raspoloživo odgovarajuće vještačenje.

ČLANAK 76. Zaštita potrošača

Stranke će surađivati radi usklađivanja standarda za zaštitu potrošača u Bosni i Hercegovini s takvim standardima u Zajednici. Učinkovita je zaštita potrošača nužna kako bi se osiguralo primjereno funkcioniranje tržišnoga gospodarstva, a ta zaštita ovisit će o razvoju administrativne infrastrukture radi osiguranja nadzora nad tržištem i provedbe zakona u tome području.

U tu svrhu i u smislu njihovih zajedničkih interesa, stranke će poticati i osigurati:

- (a) politiku aktivne zaštite potrošača, u skladu s pravom Zajednice, uključujući i veću informiranost i razvoj neovisnih organizacija;
- (b) usklađivanje zakonodavstva u području zaštite potrošača u Bosni i Hercegovini sa zakonodavstvom koje je na snazi u Zajednici;
- (c) učinkovitu pravnu zaštitu potrošača radi poboljšanja kakvoće potrošačke robe i održavanja odgovarajućih sigurnosnih standarda;
- (d) nadzor nadležnih tijela nad primjenom pravila i osiguranje jednakosti u postupanju u slučaju spora.

ČLANAK 77. Uvjeti rada i jednake mogućnosti

Bosna i Hercegovina postupno će usklađivati svoje zakonodavstvo sa zakonodavstvom Zajednice u području radnih uvjeta, naročito po pitanju zdravlja i sigurnosti na radu te u području jednakih mogućnosti.

⁵ Europski odbor za standardizaciju, Europski odbor za elektrotehničku standardizaciju, Europski institut za telekomunikacijske standarde, Europska suradnja na ovlaštivanju, Europska suradnja u zakonskom mjeriteljstvu, Europska organizacija za mjeriteljstvo.

GLAVA VII.
PRAVDA, SLOBODA I SIGURNOST

ČLANAK 78.

Jačanje institucija i vladavine prava

Suradujući u području pravosuđa i unutarnjih poslova, stranke će posebnu važnost pridavati učvršćivanju vladavine prava i jačanju institucija na svim razinama uprave općenito, a posebice u provedbi zakona i izvršavanju sudskih presuda. Cilj suradnje je osobito: jačanje neovisnosti sudstva, unapređenje njegove učinkovitosti, institucionalnih kapaciteta i jednakosti u postupanju; razvoj odgovarajućih struktura policijskih, carinskih i drugih tijela za provedbu zakona, uz pružanje odgovarajuće izobrazbe i borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala.

ČLANAK 79.

Zaštita osobnih podataka

Bosna i Hercegovina će stupanjem na snagu ovoga Sporazuma uskladiti svoje zakonodavstvo vezano uz zaštitu osobnih podataka sa zakonodavstvom Zajednice i drugim europskim i međunarodnim zakonodavstvom o privatnosti. Bosna i Hercegovina uspostaviti će neovisna nadzorna tijela s dostatnim financijskim i ljudskim potencijalima radi učinkovitog praćenja i jamčenja provedbe nacionalnog zakonodavstva o zaštiti osobnih podataka. Stranke će surađivati u postizanju toga cilja.

ČLANAK 80.

Vize, upravljanje granicom, azil i migracije

Stranke će surađivati po pitanju viza, granične kontrole, azila i migracija, te će ustanoviti okvire za suradnju u tim područjima, uključujući i suradnju na regionalnoj razini, uzimajući u obzir i u cijelosti se oslanjajući na ostale postojeće inicijative u tom području prema potrebi.

Suradnja u gore navedenim pitanjima temeljit će se na međusobnim konzultacijama i uskoj koordinaciji između stranaka te bi trebala obuhvatiti tehničku i upravnu pomoć u:

- (a) razmjenu informacija o zakonodavstvu i praksi;
- (b) izradi zakona i propisa;
- (c) jačanju učinkovitosti institucija;
- (d) izobrazbi osoblja;
- (e) sigurnosti putnih isprava i otkrivanju lažnih isprava;
- (f) upravljanju granicom;

Suradnja će se osobito usmjeriti:

- (a) u području azila – na provedbu nacionalnog zakonodavstva radi dostizanja standarda Konvencije o statusu izbjeglica, potpisane u Ženevi 28. srpnja 1951, i Protokola o statusu izbjeglica, potpisanog 31. siječnja 1967. u New Yorku, čime se osigurava poštovanje načela zabrane protjerivanja (*non-refoulement*), kao i drugih prava azilanata i izbjeglica;
- (b) u području legalnih migracija - na pravila o prihvatu i na prava i status prihvaćenih osoba. Glede migracije, stranke pristaju osigurati pravedan tretman državljanima drugih zemalja koji legalno prebivaju na njihovu teritoriju te promicati politiku integracije, čiji je cilj osigurati usporedivost njihovih prava i obveza s pravima i obvezama njihovih državljana.

ČLANAK 81.

Sprečavanje i kontrola nelegalne imigracije; ponovni prihvati (readmisija)

1. Stranke će surađivati radi sprečavanja i kontrole nelegalnih imigracija. U tu svrhu Bosna i Hercegovina i države članice Europske unije suglasne su da će ponovno prihvatiti sve svoje državljane koji nezakonito borave na njihovim teritorijima i također su suglasne da će sklopiti i u potpunosti provesti sporazum o ponovnom prihvatu, uključujući i obvezu ponovnog prihvata državljana drugih zemalja i osoba bez državljanstva.

Države članice Europske unije i Bosna i Hercegovina svojim će državljanima osigurati odgovarajuće identifikacijske isprave i pružit će im administrativne olakšice potrebne za tu svrhu.

Posebni postupci u svrhu ponovnog prihvata državljana, državljana trećih zemalja i osoba bez državljanstva utvrđeni su Sporazumom o ponovnom prihvatu.

2. Bosna i Hercegovina suglasna je sklapati sporazume o ponovnom prihvatu s drugim zemljama procesa stabilizacije i pridruživanja i obvezuje se da će poduzimati sve nužne mjere za osiguranje fleksibilne i brze provedbe svih sporazuma o ponovnom prihvatu iz ovoga članka.

3. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje utvrdit će druge zajedničke mjere koje se mogu poduzeti radi sprečavanja i kontrole nelegalne imigracije, uključujući i trgovinu ljudima i mreže nelegalne migracije.

ČLANAK 82.

Pranje novca i financiranje terorizma

1. Stranke će surađivati radi sprečavanja upotrebe svojih financijskih sustava za pranje prihoda od kaznenih djela općenito, a naročito prekršaja povezanih s drogom te u svrhu financiranja terorizma.

2. Suradnja u ovome području može uključivati administrativnu pomoć radi unapređenja provedbe propisa i učinkovitog funkcioniranja odgovarajućih standarda i mehanizama za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma istovjetnih onima koje su usvojili Zajednica i međunarodna tijela u tome području, a osobito Financijska akcijska radna skupina (FATF).

ČLANAK 83.

Suradnja u pitanju nedopuštenih droga

1. Stranke će, u granicama svojih ovlasti i nadležnosti, surađivati radi osiguranja uravnoteženog i jedinstvenog pristupa u pitanju droga. Cilj politika i aktivnosti u pitanju droga bit će jačanje struktura za borbu protiv nedopuštenih droga, smanjenje ponude, trgovine i potražnje za nedopuštenim drogama te uspješno nošenje sa zdravstvenim i socijalnim posljedicama zloporabe droga, kao i učinkovitiju kontrolu prekursora.
2. Stranke će se dogovoriti o metodama suradnje nužnim za postizanje tih ciljeva. Aktivnosti će se temeljiti na zajednički dogovorenim načelima, u skladu sa Strategijom za suzbijanje zloporabe droga Europske unije.

ČLANAK 84.

Sprečavanje i borba protiv organiziranog kriminala i drugih nezakonitih aktivnosti

Stranke će surađivati u sprečavanju i borbi protiv kriminalnih i nezakonitih aktivnosti, organiziranih ili drugih, kao što su:

- (a) krijumčarenje i trgovina ljudima;
- (b) prijevare u gospodarskom poslovanju, a osobito krivotvorenje novca, nezakonite transakcije vezane uz proizvode kao što su industrijski otpad, radioaktivni materijal i transakcije koje obuhvaćaju nezakonite, krivotvorene ili piratske proizvode;
- (c) korupcija u privatnom i javnom sektoru, osobito ona koja se odnosi na netransparentnu upravnu praksu;
- (d) fiskalne prijevare;
- (e) proizvodnja i promet nedopuštenim drogama i psihotropnim tvarima;
- (f) krijumčarenje;
- (g) nedopuštena trgovina oružjem;
- (h) krivotvorenje isprava;
- (i) nedopuštena trgovina automobilima;
- (j) kompjutorski kriminal.

U borbi protiv organiziranog kriminala promicat će se regionalna suradnja i poštovanje priznatih međunarodnih standarda.

ČLANAK 85.

Borba protiv terorizma

U skladu s međunarodnim konvencijama čije su stranke potpisnice i u skladu s vlastitim zakonima i propisima, stranke su suglasne surađivati kako bi spriječile i suzbile terorizam i njegovo financiranje:

- (a) potpunom provedbom Rezolucije Vijeća sigurnosti br. 1373 (2001) i drugih relevantnih rezolucija Ujedinjenih naroda, međunarodnih konvencija i instrumenata;

- (b) razmjenom informacija o terorističkim grupama i njihovim mrežama podrške u skladu s međunarodnim i nacionalnim pravom;
- (c) razmjenom iskustava u pogledu sredstava i metoda za borbu protiv terorizma te u tehničkim područjima i u izobrazbi, kao i razmjenom iskustava u vezi sa sprečavanjem terorizma.

GLAVA VIII. POLITIKE SURADNJE

ČLANAK 86.

1. Zajednica i Bosna i Hercegovina uspostaviti će usku suradnju kako bi pridonijele razvoju i rastu potencijala Bosne i Hercegovine. Tom suradnjom jačati će se postojeće gospodarske veze na najširoj mogućoj osnovi, na obostranu korist.
2. Bit će osmišljene politike i druge mjere koje će dovesti do održiva gospodarskog i socijalnog razvoja Bosne i Hercegovine. Te bi politike trebale osigurati potpuno uključivanje i pitanja okoliša od samoga početka te njihovo povezivanje sa zahtjevima skladnog društvenog razvoja.
3. Politike suradnje bit će integrirane u regionalnu mrežu suradnje. Posebna se pozornost mora posvetiti mjerama koje mogu unaprijediti suradnju između Bosne i Hercegovine i njezinih susjednih zemalja, uključujući i države članice, što će pridonijeti regionalnoj stabilnosti. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može odrediti prioritete između i u sklopu politika suradnje opisanih u daljnjem tekstu, a u skladu s Europskim partnerstvom.

ČLANAK 87.

Gospodarska i trgovinska politika

Zajednica i Bosna i Hercegovina surađivat će i na taj način olakšati gospodarsku reformu kako bi poboljšale razumijevanje osnova svojih gospodarstava te formuliranje i provedbu gospodarske politike u tržišnim gospodarstvima.

Na zahtjev tijela Bosne i Hercegovine, Zajednica može pružiti podršku kojom se podupiru naponi Bosne i Hercegovine u uspostavi funkcionalnog tržišnog gospodarstva i postupnom usklađivanju svojih politika s politikama Europske ekonomske i monetarne unije, usmjerenim k stabilnosti.

Cilj suradnje bit će i jačanje vladavine prava u području poslovanja stvaranjem stabilnog i nediskriminirajućeg pravnog okvira vezanog uz trgovinu.

Suradnja u tom području uključivat će neformalnu razmjenu informacija vezanih uz načela i funkcioniranje Europske ekonomske i monetarne unije.

ČLANAK 88.

Suradnja u području statistike

Suradnja u području statistike između ugovornih stranaka primarno će biti usmjerena k prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području statistike. Ona će posebno biti usmjerena k izradi učinkovitih i održivih statističkih sustava kojima se mogu osigurati usporedivi, pouzdani, objektivni i točni podatci potrebni za planiranje i praćenje procesa pretvorbe i reforme u Bosni i Hercegovini. Njome bi se trebalo omogućiti i državnom i entitetskim zavodima za statistiku da bolje udovoljavaju

potrebama svojih nacionalnih i međunarodnih klijenata i u javnoj upravi i u privatnom sektoru. Statistički sustav treba biti usklađen s temeljnim statističkim načelima UN-a, Kodeksom statističke prakse Europske unije i odredbama europskog prava u području statistike, te bi se trebao razvijati prema pravnoj stečevini Zajednice (*acquis*).

ČLANAK 89.

Bankarstvo, osiguranje i ostale financijske usluge

Suradnja između Bosne i Hercegovine i Zajednice bit će usmjerena prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u područjima bankarstva, osiguranja i drugih financijskih usluga. Stranke će surađivati radi uspostave i razvoja odgovarajućega okvira za poticanje bankarskog, osiguravateljskog i sektora ostalih financijskih usluga u Bosni i Hercegovini.

ČLANAK 90.

Suradnja u području revizije i financijske kontrole

Suradnja između stranaka bit će usmjerena prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u područjima unutarnje financijske kontrole u javnom sektoru (PIFC) i vanjske revizije. Stranke će naročito surađivati kako bi izradom i usvajanjem odgovarajućih propisa razvile unutarnju financijsku kontrolu u javnom sektoru, uključujući financijsko upravljanje i nadzor, funkcionalno neovisnu unutarnju reviziju te neovisne sustave vanjske revizije u Bosni i Hercegovini, u skladu s međunarodno prihvaćenim standardima kontrole i revizije te metodologijama i najboljom praksom Europske unije. Suradnja će također biti usmjerena k jačanju kapaciteta i izobrazbe za institucije u svrhu razvijanja unutarnje financijske kontrole u javnom sektoru te vanjske revizije (vrhovnih institucija za reviziju) u Bosni i Hercegovini, koja također podrazumijeva uspostavu i jačanje središnjih jedinica za usklađivanje sustava financijskog upravljanja i nadzora i sustava unutarnje revizije.

ČLANAK 91.

Promicanje i zaštita ulaganja

Suradnja između stranaka u području promicanja i zaštite ulaganja, unutar njihovih nadležnosti, bit će usmjerena k stvaranju povoljne klime za domaća i strana privatna ulaganja, što je bitno za gospodarski i industrijski oporavak Bosne i Hercegovine.

ČLANAK 92.

Suradnja u području industrije

Suradnja će biti usmjerena k promicanju modernizacije i restrukturiranja industrije i pojedinih sektora u Bosni i Hercegovini. Njome će biti obuhvaćena i industrijska suradnja između gospodarskih subjekata, s ciljem jačanja privatnoga sektora pod uvjetima koji osiguravaju zaštitu okoliša.

Inicijative za industrijsku suradnju odražavat će prioritete koje odrede obje stranke. One će uzeti u obzir regionalne aspekte industrijskoga razvoja, pri čemu će se, prema potrebi, promicati međudržavna partnerstva. Tim će se inicijativama naročito nastojati uspostaviti odgovarajući okvir za poduzeća, poboljšati upravljanje, tehnološko znanje i iskustvo (*know-how*) te promicati tržište, tržišna transparentnost i poslovno okruženje.

U sklopu suradnje vodit će se računa o pravnoj stečevini Zajednice (*acquis*) u području industrijske politike.

ČLANAK 93.

Mala i srednja poduzeća

Suradnja između stranaka bit će usmjerena k razvoju i jačanju malih i srednjih poduzeća (MSP) u privatnom sektoru, a naročito će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području MSP-a, te o deset smjernica utvrđenih u Europskoj povelji o malim poduzećima.

ČLANAK 94.

Turizam

Suradnja između stranaka u području turizma bit će uglavnom usmjerena k unapređenju razmjene informacija o turizmu (putem međunarodnih mreža, banaka podataka itd), jačanju suradnje između turističkih poduzeća, stručnjaka i vlada te njihovih nadležnih agencija za turizam i prenošenju tehnološkog znanja i iskustva (*know-how*) izobrazbom, razmjenom i seminarima. U sklopu suradnje naročito će se voditi računa o pravnoj stečevini Zajednice (*acquis*) koja se odnosi na ovaj sektor.

Suradnja se može odvijati i na regionalnoj razini.

ČLANAK 95.

Poljoprivreda i poljoprivredno-industrijski sektor

Suradnja između stranaka bit će usredotočena prioritetnim područjima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) koja se tiču poljoprivrede, veterinarstva i fitosanitarne zaštite. Suradnja će naročito biti usmjerena k modernizaciji i restrukturiranju poljoprivrede i poljoprivredno-industrijskog sektora u Bosni i Hercegovini, osobito radi ispunjavanja veterinarskih i fitosanitarnih zahtjeva Zajednice, kao i k podupiranju postupnog usklađivanja zakonodavstva i prakse Bosne i Hercegovine s pravilima i standardima Zajednice.

ČLANAK 96.

Ribarstvo

Stranke će ispitati mogućnost određivanja područja od zajedničkoga interesa u ribarstvu.

U sklopu suradnje naročito će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području ribarstva, uključujući poštovanje obveza koje se tiču pravila međunarodnih i regionalnih ribolovnih organizacija o upravljanju i očuvanju ribljih resursa.

ČLANAK 97. Carina

Stranke će uspostaviti suradnju u ovome području kako bi zajamčile poštovanje svih odredaba što ih je potrebno usvojiti u području trgovinske razmjene i kako bi postigle usklađenost carinskog sustava Bosne i Hercegovine sa sustavom Zajednice, čime se pridonosi otvaranju puta mjerama liberalizacije predviđenih ovim Sporazumom te postupnom usklađivanju carinskoga zakonodavstva Bosne i Hercegovine s pravnom stečevinom Zajednice (*acquis*).

U sklopu suradnje naročito će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području carina.

Pravila o međusobnoj upravnoj pomoći tijela stranaka u području carina utvrđena su Protokolom 5.

ČLANAK 98. Oporezivanje

Stranke će uspostaviti suradnju u području oporezivanja, uključujući mjere usmjerene k daljnjoj reformi fiskalnog sustava i preustroju porezne uprave kako bi se osiguralo učinkovitije ubiranje poreza i pospiješilo suzbijanje poreznih prijevара.

U sklopu suradnje naročito će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području oporezivanja i suzbijanja štetne konkurencije u oporezivanju. Uklanjanje štetne konkurencije u oporezivanju trebalo bi se obaviti na temelju načela Kodeksa ponašanja za poslovno oporezivanje, koji je usuglasilo Vijeće 1. prosinca 1997.

Također će biti pokrenuta suradnja na povećanju transparentnosti i borbe protiv korupcije, uključujući razmjenu informacija s državama članicama, radi lakše provedbe mjera kojima se sprečavaju porezne prijevare, utaje ili izbjegavanje poreza. Bosna i Hercegovina također će sklopiti sve potrebne bilateralne sporazume s državama članicama, u skladu s posljednjim ažuriranim modelom ugovora OECD-a o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja porezima na dohodak i na imovinu te na temelju Modela sporazuma OECD-a o razmjeni informacija o pitanjima koja se tiču poreza, ukoliko je država članica (podnositelj zahtjeva) njegova potpisnica.

ČLANAK 99.
Suradnja u području socijalne politike

Stranke će surađivati kako bi olakšale reformu politike zapošljavanja u Bosni i Hercegovini, u kontekstu ojačanih gospodarskih reformi i integracije. Suradnjom će se također nastojati podržati prilagodba sustava socijalne sigurnosti u Bosni i Hercegovini novim gospodarskim i socijalnim zahtjevima kako bi se osigurao jednak pristup i djelotvorna podrška svim osjetljivim osobama i može uključiti prilagodbu zakonodavstva Bosne i Hercegovine u pogledu uvjeta rada i jednakih mogućnosti za žene i muškarce, osobe s posebnim potrebama i za sve osjetljive osobe, uključujući i pripadnike manjina, kao i unapređenje razine zaštite zdravlja i sigurnosti radnika, uzimajući za osnovu postojeću razinu zaštite u Zajednici.

U sklopu suradnje naročito će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u ovome području.

ČLANAK 100.
Obrazovanje i izobrazba

Stranke će surađivati radi podizanja razine općeg obrazovanja te stručnog obrazovanja i izobrazbe u Bosni i Hercegovini, kao i politike prema mladima i rada mladeži, uključujući i neformalno obrazovanje. Prioritet u sustavu visokog obrazovanja bit će dosezanje ciljeva Bolonjske deklaracije u sklopu međuvladinog Bolonjskog procesa.

Stranke će također surađivati kako bi se osigurao pristup svim razinama obrazovanja i izobrazbe u Bosni i Hercegovini bez ikakve diskriminacije po osnovi spola, boje kože, etničkog podrijetla ili vjere. Za Bosnu i Hercegovinu prioritet treba biti poštovanje obveza preuzetih iz relevantnih međunarodnih konvencija koje se odnose na ova pitanja.

Odgovarajući programi i instrumenti Zajednice pridonijet će usavršavanju struktura i aktivnosti vezanih uz obrazovanje i izobrazbu u Bosni i Hercegovini.

U sklopu suradnje naročito će se voditi računa o prioritetima koji se tiču pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u ovome području.

ČLANAK 101.
Suradnja u području kulture

Stranke se obavezuju da će promicati suradnju u području kulture. Ta suradnja *inter alia* služi za podizanje razine međusobnog razumijevanja i poštovanja među pojedincima, zajednicama i narodima. Stranke se također obavezuju da će surađivati na promicanju kulturne raznolikosti, naročito u okviru Konvencije UNESCO-a o zaštiti i promicanju različitosti kulturnoga izražavanja.

ČLANAK 102.

Suradnja u području audiovizualnih usluga

Stranke će surađivati na promicanju audiovizualne industrije u Europi i na poticanju koprodukcije u područjima kinematografije i televizije.

Suradnja bi *inter alia* mogla uključivati programe i mogućnosti za izobrazbu novinara i drugih djelatnika u području medija, kao i tehničku pomoć javnim i privatnim medijima, a radi jačanja njihove neovisnosti, profesionalizma i povezanosti s europskim medijima.

Bosna i Hercegovina uskladit će svoje politike reguliranja sadržajnih aspekata prekograničnog emitiranja s politikama Zajednice i uskladit će svoje zakonodavstvo s relevantnom pravnom stečevinom Zajednice (*acquis*). Bosna i Hercegovina obratit će posebnu pozornost pitanjima vezanim uz stjecanje prava intelektualnoga vlasništva nad programima koji se emitiraju putem satelita, zemaljske mreže predajnika i kablovske mreže.

ČLANAK 103.

Informacijsko društvo

Suradnja će prije svega biti usmjerena k prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) koji se odnose na informacijsko društvo. Njome će se uglavnom pružiti podrška postupnom usklađivanju politika i zakonodavstva Bosne i Hercegovine na ovome polju s politikama i zakonodavstvom Zajednice.

Stranke će surađivati na daljnjem razvijanju informacijskoga društva u Bosni i Hercegovini. Opći ciljevi obuhvatit će pripremu cjelokupnoga društva za digitalno doba, privlačenje ulaganja i osiguranje međusobnog funkcioniranja mreža i usluga.

ČLANAK 104.

Mreže i usluge elektroničkih komunikacija

Suradnja će, prije svega, biti usmjerena k prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u ovome području.

Stranke će osobito jačati suradnju u području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga elektroničkih komunikacija, s krajnjim ciljem da Bosna i Hercegovina usvoji pravnu stečevinu Zajednice (*acquis*) na tome polju godinu dana nakon stupanja na snagu ovoga Sporazuma.

ČLANAK 105.

Informacije i komunikacije

Zajednica i Bosna i Hercegovina poduzet će mjere nužne za poticanje međusobne razmjene informacija. Prioritet će se dati programima čiji je cilj pružanje osnovnih

informacija o Zajednici široj javnosti i informacija o specijaliziranim područjima stručnim krugovima u Bosni i Hercegovini.

ČLANAK 106.

Promet

Stranke će usmjeriti suradnju prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području prometa.

Cilj suradnje osobito može biti restrukturiranje i moderniziranje svih vrsta prometa u Bosni i Hercegovini, unapređenje slobodnog kretanja putnika i robe, poboljšanje pristupa tržištu prijevoznih usluga i njegovih kapaciteta, uključujući i luke i zračne luke, podršku razvoju multimodalnih vidova prometnih infrastruktura u vezi s glavnim transeuropskim mrežama, osobito jačanje regionalnih veza u jugoistočnoj Europi, u skladu s Memorandumom o razumijevanju o razvoju Osnovne regionalne prometne mreže, dosezanje prometnih standarda usporedivih s onima u Zajednici, razvoj prometnog sustava u Bosni i Hercegovini koji je kompatibilan i usklađen sa sustavom Zajednice, te unapređenje zaštite okoliša u području prometa.

ČLANAK 107.

Energija

Suradnja će biti usmjerena prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području energije, uključujući, prema potrebi, i aspekte nuklearne sigurnosti. Ta će suradnja biti utemeljena na Ugovoru o osnivanju energetske zajednice te će se razvijati s ciljem postupnog integriranja Bosne i Hercegovine u europska energetska tržišta.

ČLANAK 108.

Okoliš

Stranke će razvijati i jačati suradnju u području okoliša na ključnoj zadaći zaustavljanja daljnje degradacije te će započeti s poboljšanjem postojećeg stanja, a s ciljem ostvarivanja održiva razvoja.

Stranke će naročito uspostaviti suradnju u jačanju upravnih struktura i postupaka radi osiguranja strateškog planiranja u području okoliša i koordinacije između relevantnih činitelja, te će se usmjeriti usklađivanju propisa Bosne i Hercegovine s pravnom stečevinom Zajednice (*acquis*). Suradnja se također može usmjeriti izradi strategija za bitno smanjenje onečišćenosti zraka i vode na lokalnoj, regionalnoj i prekograničnoj razini, uključujući i otpad i kemikalije, izradi strategija za uspostavu sustava učinkovite, čiste, održive i obnovljive proizvodnje i potrošnje energije te strategija za procjenu utjecaja na okoliš i strateške procjene okoliša. Posebna pozornost bit će posvećena

ratifikaciji i provedbi Protokola iz Kyota.

ČLANAK 109.

Istraživanja i tehnološki razvoj

Stranke će poticati suradnju u području civilnog znanstvenog istraživanja i tehnološkog razvoja utemeljenu na obostranoj koristi i, uzimajući u obzir raspoloživost resursa, odgovarajući pristup njihovim programima, ovisno o odgovarajućim razinama učinkovite zaštite prava intelektualnog, industrijskog i trgovačkog vlasništva.

U sklopu suradnje posebice će se voditi računa o prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) vezanim uz područje istraživanja i tehnološkog razvoja.

ČLANAK 110.

Regionalni i lokalni razvoj

Stranke će nastojati jačati i razvijati regionalnu i lokalnu suradnju, s ciljem pridonosa gospodarskom razvoju i smanjenja regionalnih neuravnoteženosti. Posebna pozornost bit će posvećena prekograničnoj, međudržavnoj i međuregionalnoj suradnji.

U sklopu suradnje posebno će se voditi računa o prioritetima pravne stečevine Zajednice (*acquis*) u području regionalnog razvoja.

ČLANAK 111.

Reforma javne uprave

Cilj suradnje bit će unapređenje razvoja učinkovite i odgovorne javne uprave u Bosni i Hercegovini, dopunjujući do sada poduzete napore u reformi javne uprave.

Suradnja u tom području uglavnom će biti usmjerena izgradnji institucija, u skladu sa zahtjevima Europskog partnerstva, i uključivat će aspekte kakvi su: izrada i provedba transparentnih i nepristranih postupaka odabira zaposlenika, upravljanja ljudskim resursima i napredovanja u službi, stalne izobrazbe, promicanje etike u javnoj upravi i jačanje procesa donošenja politika. U provođenju reformi pozornost će biti posvećena ciljevima fiskalne održivosti, uključujući i aspekte fiskalne strukture. Suradnjom će biti obuhvaćene sve razine javne uprave u Bosni i Hercegovini.

GLAVA IX.

FINANCIJSKA SURADNJA

ČLANAK 112.

Radi postizanja ciljeva ovoga Sporazuma i u skladu s čl. 5, 113. i 115, Bosna i Hercegovina od Zajednice može primiti financijsku potporu u obliku dotacija i zajmova, uključujući zajmove Europske investicijske banke. Potpora Zajednice uvjetovana je napretkom u zadovoljavanju političkih kriterija iz Kopenhagena, a osobito napretkom u ispunjavanju konkretnih prioriteta Europskog partnerstva. U obzir će se uzeti i procjena iz godišnjih izvješća o napretku Bosne i Hercegovine. Potpora Zajednice također će ovisiti o uvjetima procesa stabilizacije i pridruživanja, osobito u pogledu obveza primatelja da provede demokratske, gospodarske i institucionalne reforme. Potpora dodijeljena Bosni i Hercegovini bit će namijenjena za udovoljavanje utvrđenih potreba, dogovorenih prioriteta i odražavat će sposobnost prihvatanja, a prema potrebi, isplate i primjene poduzetih mjera za reformu i restrukturiranje gospodarstva.

ČLANAK 113.

Financijska potpora u obliku dotacija može biti pružena u skladu s relevantnom uredbom Vijeća unutar višegodišnjeg indikativnog okvirnog programa i na temelju godišnjih akcijskih planova koje Zajednica utvrđuje nakon konzultacija s Bosnom i Hercegovinom.

Financijska potpora može obuhvatiti bilo koje područje suradnje, posebno vodeći računa o pravosuđu i unutarnjim poslovima, usklađivanju zakonodavstva i gospodarskom razvoju.

ČLANAK 114.

Radi omogućavanja optimalnog korištenja raspoloživih sredstava, stranke će osigurati da doprinosi Zajednice budu ostvareni u uskoj koordinaciji s doprinosima iz drugih izvora, kakvi su doprinosi iz država članica, drugih zemalja i međunarodnih financijskih institucija.

U tu će svrhu stranke redovito razmjenjivati informacije o svim izvorima potpore.

GLAVA X.

INSTITUCIONALNE, OPĆE I ZAVRŠNE ODREDBE

ČLANAK 115.

Ovime se osniva Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje, koje će nadzirati primjenu i provedbu ovoga Sporazuma. Ono će se sastajati na odgovarajućoj razini u redovitim razmacima i kada to okolnosti zahtijevaju. Razmatrat će sva važna pitanja koja se pojave u okviru ovog Sporazuma i sva druga bilateralna i međunarodna pitanja od obostranoga interesa.

ČLANAK 116.

1. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje čine članovi Vijeća Europske unije i članovi Europske komisije, s jedne te članovi Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, s druge strane.
2. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje donosi svoj poslovnik.
3. Članovi Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje mogu urediti da ih se zastupa, u skladu s uvjetima utvrđenim u poslovniku Vijeća.
4. Vijećem za stabilizaciju i pridruživanje naizmjenice predsjedaju predstavnik Zajednice i predstavnik Bosne i Hercegovine, u skladu s odredbama koje budu utvrđene poslovnikom Vijeća.
5. Europska investicijska banka sudjeluje u radu Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje u pitanjima koja se tiču nje i u svojstvu promatrača.

ČLANAK 117.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje je, radi postizanja ciljeva ovoga Sporazuma, ovlašteno donositi odluke u okviru ovoga Sporazuma, u slučajevima koji su u njemu utvrđeni. Donesene odluke obavezujuće su za stranke i one moraju poduzeti mjere nužne za njihovu provedbu. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje također može davati odgovarajuće preporuke. Ono svoje odluke i preporuke sastavlja na temelju dogovora stranaka.

ČLANAK 118.

1. Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje će u obavljanju dužnosti pomagati Odbor za stabilizaciju i pridruživanje, kojega čine predstavnici Vijeća Europske unije i predstavnici Europske komisije, s jedne strane, te predstavnici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, s druge strane.
2. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje svojim poslovnikom utvrđuje dužnosti Odbora za stabilizaciju i pridruživanje, koje uključuju pripremu sastanaka Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje, te određuje način rada Odbora.
3. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može prenijeti bilo koju svoju ovlast na Odbor za stabilizaciju i pridruživanje. U tom slučaju Odbor za stabilizaciju i

pridruživanje svoje odluke donosi u skladu s uvjetima iz članka 117.

ČLANAK 119.

Odbor za stabilizaciju i pridruživanje može osnivati pododbore.

Prije isteka prve godine od dana stupanja na snagu ovoga Sporazuma, Odbor za stabilizaciju i pridruživanje osnovat će nužne pododbore za odgovarajuću provedbu ovoga Sporazuma.

Osnovat će pododbor za pitanja migracija.

ČLANAK 120.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može odlučiti da osnuje bilo kakav drugi posebni odbor ili tijelo koje će mu pomagati u obavljanju dužnosti. Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje će svojim poslovníkom odrediti sastav i dužnosti takvih odbora, odnosno tijela i način njihova rada.

ČLANAK 121.

Ovime se osniva Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje. To će biti tijelo u kojem će se sastajati članovi Parlamentarne skupštine BiH i Europskoga parlamenta i razmjenjivati gledišta. Odbor će se sastajati u vremenskim razmacima koje sam utvrdi.

Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje čine članovi Europskog parlamenta, s jedne, i članovi Parlamentarne skupštine BiH, s druge strane.

Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje donosi svoj poslovnik.

Parlamentarnim odborom za stabilizaciju i pridruživanje naizmjenice predsjedaju član Europskog parlamenta i član Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, u skladu s odredbama utvrđenim njegovim poslovníkom.

ČLANAK 122.

U okviru ovoga Sporazuma, svaka se stranka obvezuje da će osigurati pristup fizičkim i pravnim osobama druge stranke, bez diskriminacije u odnosu na vlastite državljane, nadležnim sudovima i upravnim tijelima stranaka radi zaštite svojih osobnih i imovinskih prava.

ČLAN 123.

Nijedna odredba ovoga Sporazuma ne sprečava stranku da poduzme mjere:

- (a) koje smatra nužnima kako bi spriječila otkrivanje informacija suprotno svojim bitnim sigurnosnim interesima;
- (b) koje se odnose na proizvodnju ili trgovinu oružjem, streljivom ili ratnim materijalom, ili na istraživanje, razvoj i proizvodnju koja je prijeko potrebna za obrambene svrhe, pod uvjetom da takve mjere ne narušavaju konkurencijske uvjete u odnosu na proizvode koji nisu namijenjeni u izričito vojne svrhe;
- (c) koje smatra bitnima za vlastitu sigurnost u slučaju ozbiljnih unutarnjih poremećaja koji utječu na očuvanje zakona i reda, u vrijeme rata ili ozbiljne međunarodne napetosti koja predstavlja ratnu prijetnju, ili radi ispunjavanja obveza koje je prihvatila da bi se očuvali mir i međunarodna sigurnost.

ČLANAK 124.

1. U područjima obuhvaćenim ovim Sporazumom i ne dovodeći u pitanje posebne odredbe koje on sadrži:

- (a) rješenja koja Bosna i Hercegovina primijeni u odnosu na Zajednicu ne smiju dovesti ni do kakve diskriminacije između država članica, njihovih državljana, poduzeća ili tvrtki;
- (b) rješenja koja Zajednica primijeni u odnosu na Bosnu i Hercegovinu ne smiju dovesti ni do kakve diskriminacije između državljana, poduzeća ili tvrtki iz Bosne i Hercegovine.

2. Odredbe stavka 1. ne dovode u pitanje pravo stranaka da primijene relevantne odredbe svojeg fiskalnog zakonodavstva na porezne obveznike koji nisu u istovjetnoj situaciji u pogledu svoga prebivališta.

ČLANAK 125.

1. Stranke će poduzeti sve opće ili posebne mjere koje su potrebne za ispunjavanje svojih obveza prema ovomu Sporazumu. One će osigurati postizanje ciljeva utvrđenih ovim Sporazumom.

2. Stranke su suglasne da na zahtjev jedne stranke odmah obave konzultacije putem odgovarajućih kanala kako bi razgovarale o svakom pitanju koje se tiče tumačenja ili provedbe ovoga Sporazuma i drugih relevantnih aspekata međusobnih odnosa.

3. Svaka stranka upućuje Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje bilo koji spor koji se odnosi na primjenu ili tumačenje ovoga Sporazuma. U tom slučaju primjenjuje se članak 126. i, ovisno o slučaju, Protokol 6.

Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje može riješiti spor donošenjem obvezujuće

odluke.

4. Ako jedna stranka smatra da druga stranka nije ispunila neku obvezu iz ovoga Sporazuma, može poduzeti odgovarajuće mjere. Prije toga, osim u posebno žurnim slučajevima, Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje dostavit će sve relevantne informacije potrebne za temeljito ispitivanje situacije radi pronalaženja rješenja koje je prihvatljivo za stranke.

U odabiru mjera, prednost se mora dati onim mjerama koje najmanje narušavaju provedbu ovoga Sporazuma. O tim će mjerama odmah biti obaviješteno Vijeće za stabilizaciju i pridruživanje i, ako to druga stranka zatraži, one postaju predmetom konzultacija unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje, Odbora za stabilizaciju i pridruživanje ili bilo kojeg drugog tijela ustanovljenog temeljem čl. 119. i 120.

5. Odredbe st. 2, 3. i 4. ni na koji način neće utjecati niti dovoditi u pitanje čl. 30, 38, 39, 40. i 44. i Protokol 2.

ČLANAK 126.

1. U slučaju spora između stranaka glede tumačenja ili provedbe ovoga Sporazuma, bilo koja stranka dostavit će drugoj stranci i Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje formalni zahtjev za rješavanje spornog pitanja.

Ukoliko jedna stranka smatra da mjera koju je usvojila druga stranka ili propuštanje druge stranke da djeluje predstavlja kršenje obveza iz ovoga Sporazuma, formalni zahtjev za rješavanjem spora sadržavat će razloge za ovakvo mišljenje i, prema potrebi, navod da stranka može usvojiti mjere iz članka 125. stavak 4.

2. Stranke će nastojati bilo koji spor riješiti konzultacijama u dobroj vjeri unutar Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje i u drugim tijelima, u skladu sa stavkom 3, radi što bržeg postizanja uzajamno prihvatljiva rješenja.

3. Stranke će Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje dostaviti sve relevantne informacije potrebne za detaljno ispitivanje situacije.

Sve dok spor ne bude riješen, o njemu će se razgovarati na svakom sastanku Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje, osim ako je pokrenut arbitražni postupak iz Protokola 6. Spor će se smatrati riješenim kada Vijeće donese obvezujuću odluku iz članka 125. stavak 3. ili kada objavi da spor više ne postoji.

Konzultacije o sporu također se mogu održati na bilo kojem sastanku Odbora za stabilizaciju i pridruživanje ili na sastanku bilo kojeg drugog relevantnog odbora ili tijela uspostavljenog na temelju čl. 119. ili 120, kako je dogovoreno između stranaka ili na zahtjev bilo koje stranke. Konzultacije se također mogu obaviti u pisanom obliku.

Sve informacije koje se iznesu tijekom konzultacija ostaju povjerljive.

4. Glede pitanja o primjeni Protokola 6, svaka stranka može podnijeti sporno pitanje na rješavanje arbitražom, u skladu s tim Protokolom, ukoliko stranke nisu uspjele riješiti spor u roku od dva mjeseca nakon pokretanja postupka rješavanja spora u skladu sa stavkom 1.

ČLANAK 127.

Sve dok se ne postignu jednaka prava pojedinaca i gospodarskih subjekata prema ovome Sporazumu, ovaj Sporazum neće utjecati na prava koja su im osigurana postojećim sporazumima obvezujućim za jednu ili više država članica, s jedne, i za Bosnu i Hercegovinu, s druge strane.

ČLANAK 128.

Dodaci od I. do VII. i protokoli od 1 do 7. sastavnim su dijelom ovoga Sporazuma.

Okvirni sporazum između Evropske zajednice i Bosne i Hercegovine o općim načelima sudjelovanja Bosne i Hercegovine u programima Zajednice⁶, potpisan 22. studenog 2004. i njegov Dodatak, činit će sastavni dio ovoga Sporazuma. Revizija predviđena člankom 8. Okvirnoga sporazuma provodit će se u Vijeću za stabilizaciju i pridruživanje, koje će imati ovlasti za izmjenu Okvirnoga sporazuma, ako je potrebno.

ČLANAK 129.

Ovaj se Sporazum sklapa na neodređeno vrijeme.

Svaka stranka može otkazati ovaj Sporazum slanjem obavijest o tome drugoj stranci. Ovaj Sporazum prestaje vrijediti šest mjeseci od dana slanja takve obavijesti.

Svaka stranka može suspendirati ovaj Sporazum, što odmah stupa na snagu, u slučaju kada druga stranka ne poštuje jedan od njegovih ključnih dijelova.

ČLANAK 130.

U ovom Sporazumu pojam "stranke" označuje Zajednicu ili njezine države članice, ili Zajednicu i njezine države članice, u skladu s njihovim odnosnim ovlastima, s jedne, i Bosnu i Hercegovinu, s druge strane.

⁶ «Sl.gl. L», broj 192, 22. srpnja 2005, str. 9.

ČLANAK 131.

Ovaj se Sporazum primjenjuje na teritorijima na kojima se primjenjuju ugovori o osnivanju Europske zajednice i Europske zajednice za atomsku energiju i pod uvjetima utvrđenim u tim ugovorima, s jedne strane, i na teritoriju Bosne i Hercegovine, s druge strane.

ČLANAK 132.

Glavni tajnik Vijeća Europske unije depozitar je ovoga Sporazuma.

ČLANAK 133.

Sporazum je sastavljen u po dva primjerka na bugarskom, češkom, danskom, nizozemskom, engleskom, estonskom, finskom, francuskom, njemačkom, grčkom, mađarskom, talijanskom, letonskom, litavskom, malteškom, poljskom, portugalskom, rumunjskom, slovačkom, slovenskom, španjolskom, švedskom, bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, pri čemu je svaki od tih tekstova jednako vjerodostojan.

ČLANAK 134.

Stranke će ratificirati ili odobriti ovaj Sporazum u skladu sa svojim postupcima.

Instrumenti ratifikacije ili odobravanja bit će položeni u Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije.

Ovaj Sporazum stupa na snagu prvoga dana drugoga mjeseca koji slijedi nakon što se položi i posljednji instrument ratifikacije ili odobrenja.

ČLANAK 135.

Privremeni sporazum

Ukoliko prije okončanja postupaka potrebnih za stupanje na snagu ovoga Sporazuma na snagu stupe odredbe nekih njegovih dijelova, osobito one koje se odnose na slobodno kretanje robe i na odgovarajuće odredbe o prijevozu, na temelju privremenih sporazuma između Zajednice i Bosne i Hercegovine, stranke su suglasne da u takvim okolnostima, za potrebe odredaba Glave IV, čl. 71, 72. i 73. ovoga Sporazuma, protokola 1, 2, 4, 5, 6. i 7. te odgovarajućih odredaba Protokola 3. ovoga Sporazuma, izraz "dan stupanja na snagu ovoga Sporazuma" znači dan stupanja na snagu privremenog sporazuma u odnosu na obveze sadržane u prethodno navedenim odredbama.

POPIS DODATAKA I PROTOKOLA

DODACI

- Dodatak I. (članak 21.) - Carinski ustupci Bosne i Hercegovine za industrijske proizvode Zajednice
- Dodatak II. (članak 27. stavak (2)) - Definicija proizvoda od junetine
- Dodatak III. (članak 27.) - Carinski ustupci Bosne i Hercegovine za primarne poljoprivredne proizvode podrijetlom iz Zajednice
- Dodatak IV. (članak 28.) - Carine koje se primjenjuju na robe podrijetlom iz Bosne i Hercegovine pri uvozu u Zajednicu
- Dodatak V. (članak 28.) - Carine koje se primjenjuju na robu podrijetlom iz Zajednice pri uvozu u Bosnu i Hercegovinu
- Dodatak VI. (članak 50.) - Poslovni nastan: financijske usluge
- Dodatak VII. (članak 73.) - Pravo intelektualnog, industrijskog i trgovinskog vlasništva

PROTOKOLI

- Protokol 1 (članak 25.) o trgovini prerađenim poljoprivrednim proizvodima između Zajednice i Bosne i Hercegovine
- Protokol 2 (članak 42) o definiciji pojma “proizvodi s podrijetlom” i načinima administrativne suradnje za primjenu odredbi ovoga sporazuma između Zajednice i Bosne i Hercegovine
- Protokol 3 (članak 59.) o kopnenom prijevozu
- Protokol 4 (članak 71.) o državnoj potpori u industriji čelika
- Protokol 5 (članak 97.) o uzajamnoj administrativnoj pomoći u carinskim pitanjima
- Protokol 6 (članak 126.) - Rješavanje sporova
- Protokol 7 (članak 27.) o uzajamnim preferencijalnim ustupcima za određena vina, uzajamnom priznavanju, zaštiti i kontroli naziva vina, alkoholnih pića i aromatiziranih vina